

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41

Aralık 2015

December 2015

www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

OSMANLI AMERİKA İLİŞKİLERİNDE BİR KRİZİN ANALİZİ: ANNA MELTON HADİSESİ A CASE STUDY IN OTTOMAN AMERICAN RELATIONS: ANNA MELTON CRISIS

Fikrettin YAVUZ*

Öz

Bu çalışma Osmanlı-Amerika ilişkilerinde diplomatik krize sebep olan bir hadiseyi tüm yönleriyle ele almayı hedeflemektedir. Bu noktada XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı-Amerika ilişkilerinde diplomatik gerginliklere sebep olan bazı hadiselerin meydana geldiği görülmektedir. Bu olayların merkezinde Osmanlı coğrafyasında faaliyet gösteren Protestan misyonerleri ve onların bu faaliyetlerine direnç gösteren Osmanlı vatandaşları yer alıyordu. Misyoner gayrimenkullerinin tahrip edilmesinin yanı sıra genelde yaralamalı bazen de ölümlü saldırıların olduğu bu tür olayların ikili ilişkilerde ciddi gerilimlere neden olduğu dikkati çekmektedir. Bu çerçevede 1893 yılında Musul yakınlarından bir Protestan misyoneri olan Anna Melton'a yapılan saldırı Osmanlı-Amerika ilişkilerinde bir krize dönüştü. Bu çalışmada bu örnek hadise detaylı bir şekilde ele alınacak ve Sultan II. Abdülhamid döneminin en karmaşık yılları sayılabilecek 1890'lı yılların başında bu olay karşısında Osmanlı ve Amerikan makamlarının tutumları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Amerika, Protestan, Melton, Saldırı, Propaganda.

Abstract

This study is aimed to discuss in all aspects an incident that caused a diplomatic crisis in the Ottoman-American relations. At this point, it is seen that various events which led to diplomatic tension between the Ottoman Empire and United States from the beginning of mid-19th century. Protestant missionaries in the Ottoman geography and the Ottoman citizens resisting against their activities were at the centre of these events. It is noteworthy that the events, in which generally wounded sometimes mortal attacks right along with the destruction of missionaries' properties were observed, caused serious tension in bilateral relations. In this context, the attack inflicted upon Miss Anna Melton, a Protestant missionary, near Mosul in 1893 turned into a crisis in the Ottoman-American relations. In this study, this case study will be discussed in detail and evaluated the attitude of Ottoman and American authorities to this event at the beginning of 1890's, the period the most tumultuous years of Abdulhamid II's reign.

Keywords: Ottoman, America, Protestant, Melton, Attack, Propaganda.

Giriş

XVIII. yüzyılın sonunda başlayan Osmanlı-Amerika ilişkileri bazı unsurlar üzerine gelişmiştir. Ticaret iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde ilk yıllardan itibaren başlıca unsur olup 1830, 1862 ve 1874 yıllarında yapılan ticaret anlaşmaları bunun göstergesidir¹. Ticaretin yanı sıra iki ülke arasındaki ilişkileri şekillendiren ikinci unsur Amerikan Protestan misyonerleridir. 1820'li yıllarda Amerika'nın en önemli misyoner örgütlerinden biri olan *American Board of Commissioners for Foreign Missions* (ABCFM)'nin öncü misyonerlerinin Osmanlı toprağına ayak basmasıyla Protestanlığın tohumları atılmıştır². Amerika'nın bu en büyük misyoner teşkilatına mensup misyonerlerin çalışmaları neticesinde kısa sürede Osmanlı toplumu içerisinde bir Protestan Ermeni cemaat oluştu. Bilhassa İngiliz ve Amerikalıların baskısı neticesinde, bu cemaat 27 Kasım 1850'de Sultan Abdülmecid tarafından verilen bir fermanla resmen tanındı ve "Millet" statüsü elde etti³. Board misyonerleri Protestanlığı yaymaya başladıktan sonra zaman içerisinde çeşitli güçlüklerle ve dirençlerle karşılaştılar⁴. Başlangıçta hedef kitle olarak seçtikleri Gregoryen Ermenilerden

* Yrd. Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Osmanlı Amerika ticari ilişkileri hakkında bkz. Nurdan Şafak (2003). *Osmanlı Amerika İlişkileri*, OSAV, İstanbul, s. 93-133, Leland James Gordon (1932). *American Relations with Turkey, 1830-1930: An Economic Interpretation*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, Hasan Tahsin Fendoğlu (2002). *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri*, Beyan Yayınları, İstanbul, s. 141-207.

² ABCFM'nin faaliyetleri hakkında bkz. Uygur Kocabaşoğlu (2000). *Anadolu'daki Amerika-Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, İmge Kitabevi, Ankara. Joseph L. Grabill (1971). *Protestant Diplomacy in the Near East: Missionary Influence on American Policy 1810-1927*, Minneapolis, University of Minnesota Press. H.G. Dwight (1850). *Christianity Revived in the East*, New York, Baker & Scriber, Rufus Anderson (1872). *History of the Missions of The American Board of Commissioners for Foreign Missions to the Oriental Churches*, Boston: Congregational Publishing Society.

³ Mehmet Alpaslan Küçük (2009). "Anadolu'da "Protestan Ermeni Milleti"nin Oluşumu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50:2, s. 178.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çağrı Erhan (2000). "Ottoman Official Attitudes Towards American Missionaries" *Turkish Yearbook* vol. 30: 191-212.

büyük tepkiler gördüler⁵. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısında Protestan misyonerlere karşı bazı münferit reaksiyonlar gösterilmeye başlanmış, bu olaylardan bazılarında misyonerler ciddi şekilde zarar görmüşlerdir. Misyoner gayrimenkullerinin tahrip edilmesinin yanı sıra genelde yaralamalı bazen de ölümlü saldırıların olduğu ve bu tür olayların ikili ilişkilerde ciddi gerilimlere neden olduğu dikkati çekmektedir.

XIX. yüzyılın sonuna yaklaşırken gelişen iletişim araçlarıyla bu tür saldırılar Amerikalıların çok kısa süre içerisinde kulaklarına çalınıyordu. Bu durum ise tepkiyle karşılanıyor Amerika yönetimi de Osmanlı Devleti'ne karşı baskıcı bir tutum içerisine giriyordu. Ticari faaliyetleri dışında diğer devletlere oranla Osmanlı Devleti'nin iç ve dış ilişkilerdeki problemlerine müdahil olmayan Amerikan diplomasisi misyonerlik söz konusu olduğunda dinamik bir politika takip ediyordu⁶. Türk Amerikan ilişkilerindeki gerilim unsurlarından biri olan bu tür saldırı olayları sadece Osmanlı coğrafyasında yaşanmadı elbette. Yenidünyaya adım atan bazı Osmanlı vatandaşları Amerika'da darp edildiler, bu kişilerden bazıları korkunç ve bazen de vahşi saldırılarla katledildiler⁷. Başlarken belirtmek gerekir ki iki ülkede de benzer tecrübeler yaşanmıştı. Bu çalışmada olayın bir yönü yani Osmanlı toprağında meydana gelen bir vaka ele alınıp değerlendirilecektir.

Bu çerçevede Osmanlı topraklarında Amerikan misyonerleriyle ilgili ilk adli vakalara dair kayıtlar 1840'lı yılların ortalarına denk gelmektedir⁸. 1846 yılında İstanbul'da Darphane'de çalışan Amerikalı işçilerin bazı zaptiye neferleri tarafından dövülmesi, 1849 yılında Diyarbakır'da iki Amerikalı misyonerin (Wilson ve Gott) halk tarafından tartaklanması mahkemeye intikal etmeden iki ülke diplomatlarının görüşmeleri neticesinde çözümlenmiş olaylardı⁹. 1850'lerden itibaren bu tür adli vakalar daha ciddi ve uzun süren meseleler haline gelmiştir. Bir Amerikan misyonerine Yafa civarında yapılan saldırı ve damadının öldürülmesi¹⁰, yine Jackson Coffing adlı bir misyonerin İskenderun civarında cinayete kurban gitmesi gibi hadiseler uzun süren mahkeme süreçleriyle nihayete erdirilmiştir¹¹. Aslında misyonerlerin Anadolu'ya yayılmasına paralel olarak bu tür adli vakaların sayısında nispi bir artış olduğu söylenebilir. Bu durum Osmanlı arşiv kayıtlarına bakıldığında rahatlıkla görülebilir. Böyle olaylar bilhassa Abdülhamid saltanatının en hassas dönemlerinden biri olan ve Ermeni olaylarının tırmanışa geçtiği 1890'lı yıllarda Osmanlı-Amerika ilişkilerinde krizlere sebep oluyordu. 1893 yılında bir Amerikan misyonerine Musul'da yapılan saldırı bu şekilde uzun süren bir krize sebep olmuştu. Meselenin detaylarına girmeden önce misyonerlerin bölgeye gelişlerine kısaca değinmek gerekir.

Ortadoğu'da Protestan misyoner faaliyetlerini iki kurum ele almıştı. Bunlardan ilki Londra merkezli *Church Missionary Society* ikincisi ise Boston'da kurulmuş olan *American Board* teşkilatı idi¹². Her iki kurum 1815 yılından itibaren misyonerlerini bölgeye göndermiş bir yüzyıl boyunca bu bölgede çok etkili olmuşlardı¹³. Özellikle *American Board* misyonerleri Anadolu ve Orta Doğu'daki çalışmaları sonucunda bölge hakkında elde ettikleri bilgiler ile yeni stratejiler belirlemişler ve hedef kitle olarak gördükleri topluluklara yönelik uzun araştırmalar yapmışlardır¹⁴. Bu cümleden olmak üzere Musul'da misyoner faaliyetleri 1841 yılında *American Board* teşkilatının mensupları tarafından şehirde bir kilise inşa etmek suretiyle başlatılmış sonraki yıllarda birçok misyoner burada görev yapmıştı. 1892 yılına kadar Musul ve

⁵ Bu husus, bizzat Osmanlı toprağına gelmiş olan misyonerlerin yazdıklarında dikkati çeker. Grabill (1971). *Protestant Diplomacy*, s. 13, H. G. Dwight (1916). *Constantinople, Settings and Traits*, New York, Harper & Brother, s. 269. Ayrıca bkz. Yahya Bağçeci (2008). "Osmanlı Devleti'nde Gregoryen Ermenilerle Protestan Ermeniler Arasındaki İlişkiler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/7 Fall, s. 707-732.

⁶ İlber Ortaylı (1981). "Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 14, sayı 3, Ankara, Eylül, s. 86.

⁷ Örneğin Amerika'da bir Türkün katledilmesiyle ilgili olarak bkz. Kemal Çiçek (2006). "Amerika'da Türk Ermeni Çatışması ve Harry The Turk Cinayeti", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 20-21, Kış 2005 -İlkbahar.

⁸ Konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Çağrı Erhan (2001). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökleri*, İmge Kitabevi, Ankara, s. 218-222.

⁹ Erhan (2001). *Türk-Amerikan İlişkileri*, s. 219.

¹⁰ Sonuçlanması iki yıl alan bu olayın ayrıntıları arşiv kaynaklarından takip edilebilir. Bkz. BOA. HR.MKT. 259-30/269-34/364-1, İ.MVL. 414-18066, A.MKT.MVL. 105-85, C.HR. 128-6399, İ.HR. 177-9734.

¹¹ Erhan (2001). *Türk-Amerikan İlişkileri*, s. 219-221.

¹² Orta Doğu'daki Amerikan misyonerlik faaliyetleri konusunda bkz. Ussama Makdisi (2008). *Artillery of Heaven. American Missionaries and the Failed Conversion of the Middle East*, Ithaca: Cornell University Press.

¹³ Heleen Murre-van den Berg (2005). "Nineteenth-century Protestant Missions and Middle-Eastern Women: An Overview", *Gender, Religion and Change in the Middle East, Two Hundred Years of History*, ed. Inger Marie Okkenhaug and Ingvild Flakerud, Berg Publishing, Oxford New York, s. 104.

¹⁴ Ermenilere yönelik böyle bir araştırma seyahati ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Ömer Turan (2006). "Amerikan Misyonerlerinden E. Smith ve H.G.O.Dwight'e Göre 1830- 1831 Yıllarında Ermeniler", "Ermeni Soykırımı" İddiaları-Yanlış hesap Talât ve "Tehcir"den dönünce, Der. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara, s. 191-230.

çevresinde *American Board* teşkilatı faaliyet göstermiş, bu tarihten sonra kilise ve misyon Presbiteryen¹⁵ Kilisesi'ne devredilmişti¹⁶. Bu tarihten sonra Musul'da Presbiteryen misyonerler faaliyet göstermiştir. İlk dönem misyonerlerden E. W. McDowell ve eşi ile Dr. J.G. Wishard istasyonun sorumluluğunu üstlenmiş ve misyonerlik adına önemli işler gerçekleştirmişlerdi. Kış aylarını Musul'da geçiren *American Board* teşkilatından J. A. Ainslie da bu teşkilattan ayrılarak Presbiteryen Kilisesi'ne intisap etmiş ve Urumiye'den Musul'a gelmişti. Onunla birlikte gelenler arasında geliş amacı kadınlara ve kız çocuklarına eğitim vermek olduğu ifade edilen Anna Melton isimli bir misyoner bulunuyordu¹⁷. İşte 1893'ün bir haziran gecesinde Musul vilayeti dâhilinde İmadiye yakınlarındaki saldırıya¹⁸ bu genç kadın misyoner¹⁹ maruz kalmış ve bu olay Türk-Amerikan ilişkilerinde yaklaşık iki yıl süren bir kriz haline dönüşmüştü.

A. Saldırı Hadisesinin Ayrıntıları

Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında diplomatik bir krize sebep olan olayın kahramanı Musul'da *American Presbyterian Board* misyoneri olarak faaliyet gösteren ve Osmanlı belgelerinde kendisinden çoğunlukla Miss (Bayan) Melton olarak bahsedilen Anna Melton idi. Misyoner hizmetine girmeden önceki hayatıyla ilgili olarak çok fazla bilgiye sahip olmadığımız Anna Melton'un ölümü üzerine Benton County Democrat gazetesinde kendisiyle ilgili bazı bilgilere yer verilmiştir. Buna göre Anna Melton, 10 Kasım 1861 tarihinde Kentucyli Elbert ve Elvira Wilcox Melton'un çocukları olarak Illinois'deki Macomb yakınlarında dünyaya geldi. 1888 yılında Presbiteryen Kilisesi'nde misyonerlik hizmetine girmiş olan Melton, Ekim 1889'da Urumiye'deki istasyona ulaşmıştı. Dr. Labaree adlı misyonerle birlikte Batum üzerinden trenle Tiflis'e, oradan on gün kaldıkları Tebriz'e ve oradan da görev yerleri olan Urumiye'ye gitmişlerdi²⁰.

Osmanlı-Amerika ilişkilerinde gerilime sebep olan bu saldırı olayı 1893'ün sıcak bir haziran gecesinde gerçekleşmişti. 14 Haziran Çarşamba gününü 15'ine bağlayan gece meydana gelen bu olayı müteakip İstanbul'a henüz gelmiş olan Amerika'nın yeni elçisi A. W. Terrell konuyu ele aldı. Yeni elçi saldırı olayı ile ilgili bölgedeki misyonerler ve Osmanlı yetkilileri ile yaptığı görüşmelere dair bilgileri ayrıntılı ve uzun bir rapor halinde olaydan yaklaşık bir ay sonra 20 Temmuz tarihinde Amerikan Dışişleri Bakanı Gresham'a göndermişti. Bir misyonerin gönderdiği telgraftan aldığı bilgiye göre Musul'da bulunan misyoner okulundaki öğretmenlerden Melton, İmadiye yakınlarında bulunan Daree (Dayri) adlı dağlık bir köyde kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğramıştı. Terrell, Sadrazam'ın Melton'un can güvenliğinin sağlanması ve suçluların yakalanması konusunda ivedi önlemler alınacağına dair emirler verdiğini kendisine aktardığını ifade etti. Gönderdiği yazıda elçi, 14 Temmuz tarihinde İstanbul'daki misyoner yayınevinden Peat adlı bir misyonerin McDowell'in "*Bayan Melton'a Yapılan Saldırıyla İlgili Gerçekler*" başlıklı raporunu detaylarıyla kendi yorumlarını da ekleyerek dışişlerine aktarıyordu. Elçi rapordan edindiği bilgilerden hareketle madde madde konuyla ilgili tespitlerde bulunmuştu. Onun tespitine göre:

"1- McDowell ve ailesi ile Miss Melton hava değişimi için Musul'dan İmadiye'ye gitti, 2- Melton, İmadiye'ye geldiklerinde yol arkadaşlarını bıraktı, hemşiresi ve bir vaizle birlikte bir dağ köyü olan Daree'de (Dayri) geceyi geçirdi, 3- Çadırını çatısı düz bir evin üzerine kurdu ve gece emniyette olduğunu düşündü, 4- Gece ellerinde sopa olan iki adamın saldırısına uğradı, bu iki adamın yanında bulunan kişiler, köylüler korkup yaklaşmasınlar diye etrafa ateş ettiler, 5- Muhafızları yoktu ve Miss Melton'u ağır bir şekilde yaraladıktan sonra soyguncular (eğer öylelerse) yağma yaparak oradan ayrıldılar, 6- Olayın gerçekleştiği yer soyguncularıyla tanınan bir bölge".

Terrell'in bu tespitlerini müteakip en dikkat çeken değerlendirmesi, olayda bir tuhaflığın olduğuna dair şüphe taşıdığına delalet eden ifadeleriydi. Ona göre eli sopalı iki adamın zayıf bir kadın ellerindeyken tek amaçları onu dövmek bile olsa kadını çok fazla yaralamamaları pek görülmüş bir şey değildi²¹.

Olayın misyonerler boyutuyla ele alınmasını sağlayan Musul'daki misyondan sorumlu ve Melton'un refiki konumundaki McDowell bundan sonraki süreçte konuyu hem kendi elçisi hem Osmanlı Devlet yetkilileri nezdinde başından itibaren canlı tutmaya çalışmıştır. 21 Haziran tarihinde elçi Terrell'e durumla

¹⁵ Protestan hareketlerden biri olan Calvinist kiliseler, İngilizce konuşan ülkelerde Presbiteryen adıyla teşkilatlanmıştır. Mithat Aydın (2008). *Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s. 16.

¹⁶ *Historical Sketches of the Missions under the care of the Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church U.S.A.* (1897). Fourth Edition, Woman's Foreign Missionary Society of the Presbyterian Church, Witherspoon Building Philadelphia, s. 261.

¹⁷ *Historical Sketches of the Missions* (1897). s. 262.

¹⁸ Misyonerler kendi kaynaklarında bu tür olaylara doğal olarak önyargı ile yaklaşır ve böyle saldırıları gerçekleştirenleri "şeytanlıkta şüphesiz birinci gelen" (*facile princeps*) olarak addederler. James S. Dennis (1897). *Christian Missions and Social Progress, A Sociological Study of Foreign Missions*, Vol. I, New York, Chicago, Toronto, Fleming H. Revel Company, s. 175.

¹⁹ Misyonerler görev yerlerine eşleri ve çocuklarıyla giderlerdi bazen de bekâr kadın misyonerler bu istasyonlarda görevlendirilirlerdi. Mesela 1895 yılında Ermeni Misyonu'nda, 15 istasyon ve 268 uç istasyonda, 47 misyoner, 42 misyoner eşi, 63 bekar misyoner kadın bulunuyordu. Julius Richter (1970). *A History of Protestant Missions in the Near East* (New York: AMS Press, 1910, republished), s. 134.

²⁰ Benton County Democrat, "Mrs. Anna Melton Clark", Apr 2, 1936, s. 5, Woman's Work for Women and Our Mission Field (1889). "*Letters from the Front*", Vol. IV, No. 4, April, s. 103.

²¹ Terrell'den Gresham'a, 20 Temmuz 1893, Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS.), with the Annual Message of the President, Transmitted to Congress, December 3, 1894 (Washington: Government Printing Office, 1894), s. 642.

ilgili bilgi verirken, bölgedeki yetkililerin kendilerini korumak ve suçluları yakalamak adına hiçbir şey yapmadıklarını aktarırken, Musul valisinden aldıkları bir belge ile bölgede olduklarını ve bu belgeyi İmadiye Kaymakam'na da gösterdiklerini belirtiyordu²². Aynı gün McDowell daha ayrıntılı bir raporu Mardin'de bulunan misyoner Dr. Thom'a göndererek kendilerinin muhafazasının sağlanması durumunda gelecek yıllarda rahat edileceğini, Amerikan hükümetinin gücünü göstermesi gerektiğini ifade ediyordu²³. McDowell olayla ilgili mümkün olduğu kadar çok sayıda kişiye ulaşmaya çalışıyor ve bilhassa misyonerlere gelişmelerle ilgili bilgi veriyordu. Yine Mardin'de bulunan C. F. Gates adlı Amerikan misyonerine mektup göndermiş, o da Amerikan elçisi Terrell'e durumu aktarması için İstanbul'daki Peat'e görev verdiğini bildirmişti²⁴. Misyonerler olaya dikkat çekmek adına mümkün olduğu kadar farklı noktadan İstanbul'daki elçiye telgraf gönderiyorlardı. Misyonerlerin bu yoğun çabaları Osmanlı yetkililerinin yazışmalarına da yansiyordu.

Gelişmelerle ilgili Musul ve Diyarbakır vilayetlerinden alınan bilgiye göre Mardin'den Amerikan elçiliğine bir telgraf gönderilmişti. Bu telgrafta hava değişimi için Musul'dan İmadiye'ye giden Amerikalı misyonerlere saldırıldığı bilgisi aktarılıyordu. Babıali ise durumun araştırılması ve gerekenin yapılması emrini veriyordu²⁵. Bu tür adli olayların hepsinde olduğu üzere Babıali diplomatik baskıları engellemek adına gerekli emirleri birbiri ardına sıralıyordu. Musul'dan konuyla ilgili 16 Haziran'da istenen bilgilerin acilen gönderilmesi talep ediliyor²⁶, misyonerlerle ilgili olarak yetkililerin teyakkuz halinde olması, onlara herhangi bir zarar gelmemesine son derece özen gösterilmesi emrediliyordu²⁷. Musul Valisi verdiği cevapta, misyonerlerin konuyla ilgili kendisine herhangi bir başvuru yapmadığını ifade etmiş, tercümanlarından öğrendiğine göre, Melton'a yapılan saldırı konusunda yörenin kaymakamı araştırmaya başlamıştı. Vali olayın İstanbul'a Musul'dan çekilen bir telgraf neticesinde bildirildiğini, nitekim hükümete haber vermesi için Musul'a gönderilen misyonerlerin durumu Fransız Konsolosluğu'na aktardıklarını belirtmektedir. Bu husus aslında misyonerlerin bu süre zarfında her daim başvurdukları bir yöntemdi. Vali bu tespitlerini müteakip alınan önlemler konusunda da bilgi vermişti. Buna göre bir jandarma ve yeteri derecede zaptiye saldırganların yakalanması ve misyonerlerin muhafazası için bölgeye gönderilmişti. Öte yandan Ermeni olaylarının yaşandığı bu süreçte bu hadisede Ermenilerin payının olup olmadığına dair şüphesi olduğu anlaşılan Vali, kaymakamdan bölgeye giderek bu konuyu da araştırmasını istemişti²⁸. Olayın gerçekleştiği bu ilk günlerde görünen o ki hem Musul ve İstanbul'daki yetkililer hem de Amerikan elçisi durumu anlamaya çalışıyorlardı. Bu süreçte temel haber kaynağı olan misyoner McDowell ise kendi gözünden olayları aktarmaya devam ediyordu.

1. McDowell'in Çabaları ve Melton'un Saldırısı Tasviri

Melton hadisesi Amerikan kamuoyuna aktarılırken, asıl amaç aslında Osmanlı coğrafyasındaki misyonerlerin durumlarına dikkat çekmekti. Bu noktada McDowell ve Melton'un Presbiteryen Kilisesi'nin yetkililerine yolladıkları 19 Haziran tarihli mektuplarla bir yandan Amerikan Dışişleri harekete geçiriliyor, diğer yandan bu iki misyoner kendi gözlerinden olayın detaylarını kamuoylarına aktarmış oluyorlardı. McDowell, Presbiteryen Kilisesi'ne gönderdiği ve "*Sevgili kardeşim Grant*" diye başladığı mektupta, ayrıntıları bir bir aktarırken, Amerikalı misyonerlerin bu uzak diyarlardaki durumlarına dikkat çekmek istediğini söylüyordu. McDowell'e göre hem İstanbul hem de Musul Valisi misyonerleri ülkenin her yerinde koruyabilirdi. Ancak Amerikan hükümeti bu tür bir talepte bulunmadığı için Osmanlı hükümeti de misyonerleri korumuyordu. McDowell'in gönderdiği mektupta işlediği asıl tema buydu. Ona göre Amerikan hükümetinin Osmanlı Devleti'ni uyarması gerekiyordu. Zira Musul'da misyonerlerin sürekli duydukları bir cümle vardı "*misyonerlerin bir kralı olmadığı için hükümetleri onlar adına hiçbir şey yapamaz*". Musul Vilayeti'ndeki yetkililerin böyle düşündüğünü ileri süren McDowell bu saldırı olayının bölgedeki güçler ile misyonerlerin ilişkilerinin kötüye gitmesine sebep olduğunu belirtiyordu. Saldırıya uğrayan Melton'un arkadaşı olan McDowell doğal olarak olaya önyargı ile yaklaşıyor ve bu tutumunu kullandığı şu ifadelerle ortaya koyuyordu: "*Miss Melton ölümden kıl payı kurtuldu ve muhtemelen bu şehirde yüksek ihtimal hükümet yetkililerinin eliyle gerçekleştirildi bu saldırı*". Kastettiği şey bu suçun devlet eliyle işlendiğiydi. Üstelik ona göre misyonerlerin bu bölgedeki varlığı kötülüklerin ortadan kalkmasını sağlayacaktı. Ancak bu durumu tehlikeli gören etkili ve güçlü insanların misyonerleri buradan atacıklarına dair de tehditler

²² McDowell'dan Terrell'e, 21 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 644.

²³ McDowell'dan Dr. Thom'a, 21 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 646-647.

²⁴ Gates'ten Terrell'e, 3 Temmuz 1893, FRUS. 1893-94, s. 645-646.

²⁵ BOA, BEO. 232-17380.

²⁶ BOA, BEO. 227-17010.

²⁷ BOA, BEO. 228-17074.

²⁸ BOA, BEO. 229-17162, Musul Vilayeti'nden Sadrazam'a, 18 Haziran 1893, FRUS, 1893-94, s. 647-648.

mevcuttu. Ona göre geçmişte meydana gelmiş ve o sırada gerçekleşen menfi olaylara Osmanlı hükümetinin bigâne kalması bu kişilerin daha pervasızca hareket etmesine sebep oluyordu²⁹.

Olay Amerikan resmi makamlarına bu şekilde ulaştırılırken, Babıali yine Musul Vilayeti'nden gelişmelere dair bilgileri aktarmasını istiyordu. İddialara göre Amerikalı bir öğretmen darp edilmişti ve onu darp eden kişiler saldırının yaşandığı köy ahalisindendi. Bu iddiaların cevaplanmasını ve suçluların en kısa sürede yakalanmasını isteyen dönemin Sadrazamı Ahmed Cevad Paşa, böyle bir saldırının Amerika'da sebep olacağı etki dikkate alındığında, on beş gün geçmesine rağmen suçluların yakalanmamış olması nedeniyle zaman yitirmeksizin yapılanlarla ilgili bilgi verilmesini istiyordu³⁰. Babıali konuyla ilgili baskıların devam edeceğini ve krizin derinleşebileceğini bildiği için tekrar tekrar Musul Vilayeti'ne gönderdiği yazılarla hem tebaadan hem de yabancılardan kimseye saldırılmasına müsaade edilmemesi, bütün vatandaşların korunmasının hükümetin görevi olduğu, Amerikan vatandaşlarına yapılabilecek saldırıların önüne geçilmesi için tedbirler alınması uyarısında bulunuyordu³¹. Musul Valiliği de bu emir üzerine, saldırıyı gerçekleştirenler hakkında kovuşturma yapılması için gereken yerlere tebligatlar yapmıştı³². Bu durum, yani yetkililerin bu çabaları, misyonerlerin ileri sürdükleri iddialarıyla çelişmekte olup, bilhassa McDowell'in söylediklerine karşı şüpheyle yaklaşılması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Böyle olsa da olayın birinci ağızdan dinlenmesi gerektiği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede Anna Melton'un saldırıyla ilgili tasvirlerine ve konuyla ilgili görüşlerine başvurmak bir zaruret teşkil etmektedir. Zira söyledikleri üzerinden bazı çıkarımlar yapmak mümkün olacaktır.

Miss Melton olaydan beş gün sonra kaleme aldığı ve Mardin'de bulunan *American Board* misyonerlerinden Gates'e gönderdiği mektupta, Musul'dan başlayıp İmadiye'ye ve oradan Dayri adlı köye yaptığı seyahatin ayrıntılarını hikâye ediyordu. 5 Haziran'da bir yıl önce McDowell ile yazın bir bölümünü geçirdikleri ve Hristiyanlar tarafından çok iyi bir şekilde karşılandıkları Dayri'ye ulaştıklarını belirten Melton olayın tasvirine şu şekilde başlıyordu:

"Aynı 14'ü Çarşamba'ya kadar her şey gayet olağandı. Köyde o güne kadar hiçbir gariplik yoktu ve şüpheyi celp edecek tek bir söz dahi duyulmuyordu. Köy halkı her geçen gün daha bir misafirperver oluyordu. Çarşamba akşamı hafif soğuk almıştım ve her zaman yaptığım gibi kadınları dua için toplamadan, güneşin batışını müteakip dinlenmeye çekildim. Ateşim çıkınca uyuya kalmışım. Gece bir vakit birinin katırın ayaklarına nal çakar gibi bir ses çıkarmasıyla uyandım. Ayaklanıp kulak verdim sonra hizmetçimin olduğu tarafa doğru birinin yürüdüğünü işittim, ilk başta gidenin o olduğunu düşündüm ve şüphelenmeden yerime uzandım. Ateşim düşmüştü. Ferahlatıcı dağ havası üzerime esti. Katırın gürültüsü kesildi ve ben buranın kesinlikle iyi bir dinlenme ve sert geçecek kışa hazırlık yapma yeri olduğunu düşündüm; burada olmak ne kadar hoştu! Hemen uyumuşum"³³. Telgrafının başlangıç kısmında Dayri'ye gidiş serüvenini anlatan Melton ilk günlerde her şeyin normal olduğunu, bölgenin özelliklerinden bahsederken misyonerlerin genelinde olan iyimser tavrını, "burası ne kadar hoş bir yer" ifadesinde olduğu gibi göstermektedir. Ancak saldırının tasvirinde bunun tersine bir dil ve yaklaşım sergilediği aşağıdaki betimlemede dikkati çekmektedir. Şöyle devam eder Melton;

"Ne kadar sonra bilmiyorum birinin hurcumu karıştırmasıyla uyandım. Döndüm ve bu kişinin hurcun yanına çömelmiş olduğunu gördüm. Baharee adlı kız olduğunu zannettiğim için ona Baharee sen misin diye seslendim? Cevap vermedi ancak genelde hemen cevap vermediği için soruyu tekrarladım. Ayağa kalktığımda onun bir erkek olduğunu fark ettim fakat karanlıkta hizmetçi Mar Yacoo olduğunu sandım ve "Mar Yacoo orada ne yapıyorsun: ne istiyorsun?" diye sordum. Yatağa doğru yürümeye başladı. "Mar Yacoo buraya gelme" diye haykırdım. Bu civarda çokça kullanılan uzun bir değnek var idi elinde, bana vurmaya başladı. Çarşaf olarak üzerime aldığım örtü darbeleri hafifletti. Vurmaya başlayınca bağırıp Kasha'dan yardım istedim. Örtüyü açtı ve 1/4³⁴ inç çapında bir sopayla kafama vurmaya başladı. Çarşafa sarılmış ve tam anlamıyla çaresizdim fakat nasıl olduğunu bilmiyorum kendimi kurtardım, elindeki sopayı tuttum ve kolaylıkla çevirdim. Aniden beni elleriyle tuttu, insan değil sanki bir şeytandı. Bana bir şey yapamasın diye olağanüstü bir güçle kavrayışını gevşettim ve ellerini tuttum. Yemin olsun anında beni çadırın öte başına fırlattı.

Sonrasında Kasha zannettiğim birini daha fark ettim. Ona koşup "hey Kasha bana yardım et" dedim fakat beni kenara itip hurcu alıp gitti, anladım ki o da Kasha değil. Tam bu sırada köyün üstündeki tepelerden ateş edilmeye başlandı. Adamlardan biri götürebileceği şeyleri almış uzaktan bana doğru bakıyordu. Çadırın dışına çıktım ve Baharee'yi ellerini kafasına vurarak "bunlar bize nasıl musallat oldu/ vay başımıza gelenler" diye feryat ederken buldum. Kaskatı kesilmiş, afallanmış ve korkmuş bir halde ona şöyle yanıt verdim. "Biliyorsun biz kimseye bir şey yapmadık". "Kasha nerede". "Sen ilk bağırduğunda, Kasha kendini duvardan öteye attı ve kaçtı Mar Yacoo da kaçtı, aslında tüm köy halkı kaçtı burada biz yalnız başınayız"³⁵. Bu tasvirde ve telgrafın genelinde saldırıyla alakalı

²⁹ McDowell'den Grant'e, 19 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 664.

³⁰ BOA, BEO. 239-17878, Sadrazam'dan Musul Vilayeti Valisi'ne, 15 Temmuz 1893, FRUS. 1893-94, s. 648.

³¹ BOA, BEO. 242-18043.

³² BOA, Y.Mtv. 80-121.

³³ Melton'dan Grant'e, 19 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 658-659.

³⁴ Amerika, Kanada ve Birleşik Krallık'ta kullanılan 1. İnch 2,54 cm' dir.

³⁵ Melton'dan Grant'e, 19 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 659.

Melton'un kullandığı dil yukarıda da ifade edildiği üzere misyoner iyimserliğinin tam tersi, korku ve çaresizlik doludur. Fakat burada asıl dikkati çeken Melton'un saldırının bazı özel anlarını detaylandırırken, bazı konularda herhangi bir görüş serdetmemiş olmasıdır. Bu konudaki en bariz örnek saldırganın kullandığı değneğin çapını (1/4 inç) vermesidir. Ancak saldırganların kimliği ve saldırının temel sebebinin ne olabileceğine dair Melton'un bir şey söylemediği, dolayısıyla kafasının karışık olduğu düşünülebilir. Zira saldırganları hizmetçileri ile karıştırmış, aynı zamanda niye saldırdıklarına dair de Melton'un herhangi bir fikri olmadığını görüyoruz.

"Hayrete ve dehşete düştüm sanki bir kâbus görüyordum ve biri sesimi duyup gelecek ancak o şekilde kurtulabilecektik, fakat şimdi biliyordum ki bu adamların elinde bu kızla beraber yalnız başınayız ve bu duyguyu anlatmak gerçekten çok zor. Baharee Kürtçe bu adamlardan aman dilenmeye başladı. Yatağımı götüren adam bana doğru geldi ve elindeki değneğin başıyla karnuma şiddetli bir şekilde vurdu. Bunu yaparken kaydı ve çatıdan düştü sonra anlamadığım bir şekilde oradan gittiler. Giderken ellerinde ne varsa sadece onları götürdüler. Yani bir yatak çarşafı, kutu içinde bir fanus, ince bir mum kutusu ve boş bir hurç. Çadırın içindekileri götürmek için dışarı çıkarmışlardı. Bunları neden götürmedikleri muamma³⁶. Melton'un bu ifadelerine bakıldığında en dikkat çeken husus saldırının sona ermesiyle alakalı söyledikleridir. Saldırgan elindeki değnekle Melton'a vururken kaymış, çatıdan düşmüş ve saldırganlar bilinmeyen veya Melton'un anlamadığı bir şekilde oradan gitmişlerdi. Üstelik çadırdan dışarı çıkardıkları eşyaları neden götürmedikleri de pek anlaşılır değildi.

Saldırganların gidişini müteakip Melton olayı resmederken büyük bir cesaret örneği gösterdiğini şu sözlerle dile getirmektedir. *"Onlar gider gitmez Baharee başına vurup "sizi öldürdüler sizi öldürdüler" diye haykırmaya başladı. Daha sonra fark ettim ki her yanım kanlar içinde, başımdan aşağıya kan gidiyor, o anda yalnız başına burada bu kızla bayılırsam ve o adamlar ya geriye dönerse diye düşündüm. Kızı kollarından sallayarak ona şöyle dedim; Baharee bayılırsam bırak yerde kalayım ve başıma soğuk su dök. Şimdi git su getir. Bir sürahi getirdi fakat şöyle haykırdı: "hayır, yapamayacağım bunu üzerinize dökemem, kanlar içerisindesiniz", evet yapabilirsin yapmalısın. Bir şeyler yapmak onun aklını başına getirdi ve şöyle haykırdı "Geri gelin hırsızlar gitti. Hanımı öldürdüler, hey geri gelin." Cazibeli kelime hırsızlar gitti kaçanların geri gelmesine sebep oldu. Bay McDowell'e söylediklerimi ulaştıracak birini aradım, çünkü hükümet onların ardından hemen asker yollarsa yakalanabileceklerini düşünüyordum. Fakat kimse sabah ışıklarına kadar köyden ayrılmadı. Başımı tanen asidi ile sardım, McDowell'e bir not yazdım ve sonra çadırın etrafında silahlı adamlarla sabah olmasını bekledim"³⁷. Melton saldırıyı tasvir eden bu telgrafında olayın detaylarını verirken saldırının büyük bir zulüm örneği olduğunu ayrıntılarını aktardığı dilde göstermektedir. Ancak özellikle kadın kimliğini öne çıkararak böyle tehlikeli bir coğrafyada göstermiş olduğu cesaretle görevini layıkıyla yaptığını ima ediyordu. Kadın kimliğine yapılan bu vurgunun, kadın hareketlerinin yükselmekte olduğu Amerikan kamuoyunda meseleye daha fazla ilgi gösterilmesini sağladığı söylenebilir. Saldırıya maruz kalanın bir kadın olması hiç şüphesiz Amerikan hükümetinin suçluların yakalanması konusundaki baskılarını arttırmasına sebep olmuşken misyonerlerin davaları için seslerini yükseltmelerine vesile olmuştur. Amerikan elçisi Terrell'e isteği doğrultusunda Musul Vilayeti'ne yazılan telgraf, emir ve yazıların nüshalarının gösterilmesi, kopyalarının verilmesi aslında ortaya çıkan krizin boyutlarını da göstermektedir³⁸. Misyonerlere saldıranlar hakkında nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğinin en kısa sürede açıklığa kavuşturulmasına dair Musul vilayetine emirler gönderilmesi, yine durumun krize dönüştüğünün bir diğer göstergesiydi³⁹. Aslında saldırıya uğrayan kişinin bir erkek değil de kadın misyoner olmasının meselenin krize dönüşmesini hızlandırdığı söylenebilir. Bununla birlikte olayın faillerinin yakalanması sürecinde Amerikan yetkililerinin baskıları artarak devam etmiştir.*

2. Saldırının Detayları Ortaya Çıkıyor

Saldırı nedeniyle ortaya çıkan krizin bertaraf edilmesi için Osmanlı makamları çaba sarf etmeye ve meselenin aydınlatılmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Bu gelişmeler esnasında Osmanlı coğrafyasındaki Amerikalıların korunması konusu Amerika'nın diplomatik baskılarının odak noktası haline gelmişti ve Osmanlı yetkilileri bu durumu da izale etmeye çalışıyordu. Nitekim Amerikan basınında misyonerlerin korunması konusunda Temmuz ayının başından itibaren zaman zaman Terrell'in gönderdiği telgraflara yer veriliyor ve Osmanlı sadrazamının bu konuda garanti verdiği ifade ediliyordu⁴⁰. Bu sırada Osmanlı makamları da konuyla ilgili faaliyetlerine devam ediyorlardı. Adliye Nezareti'nin 23 Temmuz tarihiyle Musul vilayetine gönderdiği telgrafta, saldırı olayına dair Musul'da herhangi bir şey yapılmadığı şeklinde şikayetlerin olduğu ve suçluların bir an önce yakalanması gerektiği ifade ediliyordu. Telgrafta bunun yanı sıra Amerikan konsolosunun olmayan yerlerde Amerikalıların güvenliğinin sağlanmasından Osmanlı

³⁶ Melton'dan Grant'e, 19 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 659.

³⁷ Melton'dan Grant'e, 19 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 659-660.

³⁸ BOA, BEO. 241-18044.

³⁹ BOA, BEO. 271-20315.

⁴⁰ Boston Daily Globe, "Will Protect Missionaries, Turkey's Grand Vizier Promises to Punish Miss Melton's Assaulters", Aug 2, 1893, s. 1, Chicago Daily Tribune, "Woman Missioanry Brutally Attacked", Aug 2, 1893, s. 9.

memurlarının sorumlu olduğu, Amerikalılara herhangi bir saldırı olayına kesinlikle meydan verilmemesi tavsiye ediliyordu⁴¹. Amerika Dışişlerine konuyla ilgili bilgi veren Terrell gönderdiği telgrafta, Sadrazam'ı ziyaret ettiğini, Melton ve arkadaşlarının güvenliği ve saldırganların cezalandırılması için gerekli önlemlerin alınması noktasında talepte bulunduğunun altını çiziyordu. Terrell, Sadrazam'ın yayınladığı emri ve olayın meydana geldiği Musul'dan gönderilen resmi yazıları satır satır tercüme ettirdiğini belirtiyordu⁴². Tüm bu yazışmalar Amerika'nın duruma ne kadar önem verdiğini gösteriyordu. Buna paralel olarak Osmanlı yetkilileri de olayın açıklığa kavuşturulması için çaba göstererek, Amerika ile krizin derinleşmesinin önüne geçmeye çalışıyorlardı.

Musul Vilayeti'nden Sadaret'e gönderilen 23 Temmuz tarihli şifreli telgrafta Amerika'nın baskılarının bertaraf edilmesi için yerel makamların da olayla ilgili çaba gösterdikleri dikkatlerden kaçmamaktadır. Musul Valisi Osman, verilen emir gereği hemen harekete geçildiğini, ancak bölgenin Musul'dan yaklaşık otuz saat mesafede dağlık bir arazi olmasından dolayı işin birkaç gün tehirine sebebiyet verdiğini bildirmişti. Vali'nin Musul'da her türlü tedbirin alındığı, faillerin en kısa sürede ele geçirileceği, gereken cezaya çarptırılacakları ve konsolos olmayan yerlerde Amerikalıların her surette himaye edilecekleri şeklindeki ifadeleri diplomatik baskıların özellikle Amerikalıların korunması konusunda devam edeceğini gösteriyordu⁴³. Amerika Sefareti'nin 30 Temmuz tarihinde gönderdiği *takrir-i şifahi*⁴⁴ bu durumu ortaya koymaktadır. Babıali'nin verdiği teminatlardan dolayı teşekkür edilirken, saldırıyı gerçekleştirenlerin yakalandıklarına dair en kısa sürede bilgi verilmesi isteniyor, Amerikalıların korunması hususunda gösterilecek ihtimamın önemli olduğu kamuoyundaki heyecanın artmaması için saldırıyla ilgili hükümet yazışmalarının aşıkâr edilmediği ifade ediliyordu⁴⁵. Bir gün sonra Sadaret'tin Musul Vilayeti'ne gönderdiği telgrafta Amerika Sefareti'nin henüz hiçbir şey yapılmadığından şikâyet ettiği için suçluların hemen yakalanması noktasında ihtimam gösterilmesi ve durum hakkında bilgi verilmesi talep ediliyordu⁴⁶. Babıali'nin olaya bu kadar ehemmiyet göstermesinin boşuna olmadığı Amerika'nın neredeyse her gün aynı taleplerde bulunmasından kaynaklanıyordu. Bu baskıların bir netice vermemesi de düşünülemezdi.

Amerikan Elçisi Terrell, Dışişleri Bakanı Gresham'a 5 Ağustos'ta gönderdiği telgrafta, sadrazamla yaptığı yeni görüşmenin detaylarını aktarıyordu. Buna göre saldırganlar yakalanmıştı ve mahkeme için Musul'a getiriliyorlardı. Vali'nin dürüst biri olduğunu misyoner McDowell'in de onaylamış olduğunu belirten Terrell, Musul'dan gelen haberlere göre misyonerler daha önce hiç olmadıkları kadar kendilerini güvende hissediyorlardı⁴⁷. Bu esnada Amerikan gazetelerinde Dışişleri Bakanı Gresham'ın saldırganların yakalanması için Osmanlı hükümetinden hızlı hareket edilmesini talep ettiği şeklinde haberlere yer veriliyordu. Bu haberlere bakıldığından bunun sebebinin Presbiteryen Kilisesi'nden gelen taleplerin karşılanması olduğu anlaşılmaktadır⁴⁸. Terrell'in belirttiği bu olumlu gelişmelere rağmen 15 Ağustos tarihli bir belgede Amerika Sefareti'nin şikâyetlerine devam ettiği, hatta yeni iddialar ileri sürdüğü görülmektedir. Adliye Nezareti'nin Musul Valisi'ne gönderdiği bir yazıda, Amerika Sefareti'nin suçluların yakalanması için gayret gösterilmesine rağmen "*müdde-i umuminin*" bazı zorluklar çıkarıp suçlulardan hediyeler alarak onların tahliyesini sağlayacağı şeklinde iddialar ileri sürdüğü belirtiliyordu. Amerika Sefareti'nin şikâyetlerinin önüne geçmek için bu tür olaylara meydan verilmemesi, adı geçen savcının geçici olarak özel bir görevle bir yere gönderilmesi ve kendisinin merkez vilayetinde olmadığı sırada bu işin halledilmesi gerektiği emrediliyordu⁴⁹. Musul Valisi ise verdiği cevapta, böyle bir durumun söz konusu olmadığını, henüz suçlular yakalanmamışken, delil olmadan bu tür isnatlarda bulunulmasının adaleti yıpratacağını ifade ediyordu⁵⁰. Öte yandan Amerikan elçisi Terrell de bir gün sonra dışişlerine gönderdiği telgrafta önceden verdiği bilginin tersine suçluların henüz yakalanmadığını kaydediyordu. Telgrafın devamında Babıali'nin suçluları yakalamaya çalıştığı, misyoner McDowell'in yirmi sayfalık mektubunda birçok detay olduğu ancak suçlularla ilgili net bir bilgi vermediği vurgulanıyordu. Terrell'in gönderdiği telgraftan, savcı ile ilgili şikâyetin sebebinin de McDowell olduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen misyoner savcının rüşvet

⁴¹ BOA, BEO. 243-18188

⁴² *Terrell'den Gresham'a*, 20 Temmuz 1893, FRUS. 1893-94, s. 643.

⁴³ BOA, BEO. 246-18421, lef. 2.

⁴⁴ Bir işi resmen ve yazılı olarak merciine bildirmek için kullanılan bir tabirdir. Tanzimat'a kadar resmi dairelerden yazılan takrirlerde adres, tarih ve imza yok gibidir. Mühürlü takrirler Hicri 1245 (1829-30) senesinden sonra görülmektedir. Patrikhanelerle sefarethanelerden verilen takrirelere "*takrir-i şifahi*" denilirdi. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 385.

⁴⁵ BOA, BEO. 246-18421, lef. 3.

⁴⁶ BOA, BEO. 249-18603.

⁴⁷ *Terrell'den Gresham'a* 5 Ağustos 1893, FRUS. 1893-94, s. 665.

⁴⁸ *New York Times*, "Protection For Missionaries", Aug 8, 1893, s. 7, *San Fransico Chronicle*, "For Outrages on Missionaries, Gresham Will Deman Satisfaction of the Sultan", Aug 8, 1893, s. 2, *Washington Post*, "Protection for Missionaries", Aug 8, 1893, s. 4.

⁴⁹ BOA, BEO. 257-19262.

⁵⁰ BOA, BEO. 260-19484

aldığından şüphelendiğini Terrell'e bildirmiş, elçi ise bu şüpheyi şikâyet konusu ederek Sadrazam'a aktarmıştı. Terrell savcının başka bir yere görevlendirileceğinin kendisine bildirildiğini ve bunun tek sebebinin ise McDowell'in şüphesi olduğunu ifade ederken, bu durumun Babialı'nın suçluların yakalanıp cezalandırılması noktasındaki dürüstlüğünün de bir göstergesi olduğuna inandığını ifade ediyordu⁵¹. Bu durum aslında meselenin bir krize dönüştüğünü açıkça gösterirken, Osmanlı makamlarının yatıştırıcı tedbirler alma yoluna gittiklerini de ortaya koymaktadır. Bu tavır Amerikan gazetelerine "*Osmanlı Devleti'ne yapılan baskı sıkı tedbirler alınması noktasında teminat verilmesini sağladı*" şeklinde yansıtıyordu⁵².

Bu sırada Musul Valisi Osman Sadaret'e gönderdiği bir telgrafla Melton'a saldıranların yakalanıp merkez bidayet mahkemesine teslim edildiğini ve artık işin mahkemeye ait olduğunu bildirmişti. Vali burada bazı devlet yetkililerinin bu işe karışıklarına dair daha önceden verdiği tüm bilgilerin herhangi bir maksada matuf olmadığını, amacının gerçekleri ortaya koymak olduğunu ifade ediyordu. Musul'dan bu haberlerin tersine bilgiler verildiği takdirde bunlara inanılmaması gerektiğini aktaran vali, bu tür işlere girişen kişilere defalarca mesleği bırakmaları gerektiğine dair nasihatlerde bulunmasına rağmen bunun herhangi bir fayda vermediğini, bu kişilerin cesaret ve fenalıklarının arttığını ve konuyla ilgili gereğinin yapılması için emir buyurulmasını talep ediyordu⁵³. Vali'nin yazdıklarından bu olayda bazı devlet yetkililerinin kabahatli veya kusurlu oldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yazıda herhangi bir isim veya şahıstan bahsedilmediği dikkati çekmektedir. Ancak bu durum bile işin neden bu kadar uzadığının ipuçlarını vermekte olup, buna misyonerlerin propagandası da eklenince vaka daha da çetrefilli bir hal almış ve dava bir türlü nihayete erdirilememişti.

İlginç olan Terrell'in Eylül başında gönderdiği telgraflarda saldırganların yakalanması ile ilgili net bir tarih vermemiş olmasıdır. Ayın 13 ve 14'ü tarihli gazeteler saldırganların yakalandığına dair dışişlerine bilginin geldiğini ve detaylarını paylaşıyorlardı. Buna göre şüpheliler yakalanmışlardı ve mahkeme edilmek için vilayet merkezine getiriliyorlardı. Osmanlı hükümeti suçluların cezalandırılması noktasında teminata bulunmuştu⁵⁴. Şüphelilerin yakalanmalarına rağmen müteakip günlerde konuyla ilgili şikâyetlerin devam ettiği görülmektedir. Terrell'in 23 Eylül'de Dışişlerine gönderdiği telgrafta, yine McDowell'in verdiği bilgiye göre Miss Melton'a saldıranlarla ilgili dava gereksiz yere geciktiriliyorken, Sadrazaman'ın kabahatli gördüğü Musul Valisi Osman da görevinden alınmıştı. İstanbul'daki yeni valinin yirmi günlük bir seyahat neticesinde Musul'a varacağını belirten Terrell, Sadrazam'ın yeni valinin suçluların hızlıca yakalanması konusunda kendisine teminata bulunduğunu aktarmıştı⁵⁵. McDowell, İmadiye'den Terrell'e gönderdiği raporunda genelde duyduklarından bahsederken, vali ve kaymakamın işleri yavaşlatmaya çalıştıklarını, ilginç bir şekilde yetkililerin gönülsüz olduklarını, suçluların cezalandırılmadıkları takdirde geri gelerek rüşvet verdikleri kimseleri ortadan kaldıracaklarını ileri sürüyordu. Kaçak durumundaki suçluların dostlarının kendisini kesinlikle öldüreceklerini söylediklerini belirten McDowell fırsatı yakaladıklarında bunu yapacaklarına şüphesi olmadığını altını çiziyordu. Bu kişiler cezalandırıldıkları takdirde kendisi ve arkadaşları için herhangi bir tehlike kalmayacağını belirten McDowell, böylece bu bölgelerin misyonerler için daha güvenli bir hale geleceğini söylüyordu⁵⁶.

Misyonerlerin olaylarda yetkilileri suçlaması neticesinde bazı kişilerin tutuklandığı, bu kişilerin Sadaret'e tahliye talebinde bulunmalarından anlaşılmaktadır. Zaten yukarıda ifade edildiği üzere Musul'un eski valisi olayla ilgili isim vermeden bazı kimselerin kabahatli olduğunu Sadaret'e bildirmişti. 4 Ekim tarihini taşıyan Sadık, Mustafa ve Abdullah adında üç tüccar ile Belediye Reisi Sadullah, İdare Azası Abdülaziz ve Mahkeme Azası Mustafa imzalı belgede, saldırıyı gerçekleştirenlerin Tebikarlı? Abdullah ve kardeşi Fersu olduğunun Pervari nahiyesi meclisinden vilayete gönderilen cevabi yazıdan ve mahkemenin yaptığı tahkikattan anlaşıldığı ifade ediliyordu. Kendilerinin üç aydan bu yana suçlu gibi görüldüklerini ancak asıl suçlunun İmadiye Kaymakamı Osman Efendi olduğunu, saldırganlarla ilgili işleri yavaşlatanın da kaymakamın kendisi olduğunu ileri sürüyorlardı. Bu kişiler kaymakamın, yaptığı usulsüzlükleri ortaya çıkarmaya çalışan kişilerin yakınlarını hapsedtiğini, hakkındaki iddialar nedeniyle mahkeme edilmesi gerektiğini ve kendilerinin de tahliye edilmelerini talep etmişlerdi⁵⁷. Ertesi gün Sadaret'in Musul Vilayeti'ne gönderdiği yazıda daha önce verilen emir uyarınca kanunun işletilmesi ve bu işe bir nihayet verilmesi emrediliyordu⁵⁸. Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla Abdullah ve kardeşi Fersu, Melton'a saldıran kişiler

⁵¹ Terrell'den Gresham'a, 18 Ağustos 1893, FRUS. 1893-94, s. 668.

⁵² Washington Post, "Turkey Promises Reparation", Aug 28, 1893, s. 2, New York Tribune, "To Protect American Missionaries", Aug 28, 1893, s. 3.

⁵³ BOA, BEO. 299-22384, lef. 2.

⁵⁴ New York Times, "Miss Melton's Wrongs to be Avenged", Sept 13, s. 8, Washington Post, "Miss Melton's Assaults", Sept 13, 1893, s. 4, Cincinnati Enquirer, "Miss Melton, The Turkish Assault Upon Her Reported To Secretary Gresham", Sept 14, 1893, s. 1.

⁵⁵ Terrell'den Gresham'a, 23 Eylül 1893, FRUS. 1893-94, s. 683.

⁵⁶ McDowell'den Terrell'e, 18 Eylül 1893, FRUS. 1893-94, s. 690-691.

⁵⁷ BOA, BEO. 299-22384, lef. 6.

⁵⁸ BOA, BEO. 299-22384, lef. 7.

olarak yakalanmışlardı. Ancak Belediye reisinin de içinde bulunduğu İmadiye eşrafından birkaç kişi daha olayla ilgileri olduğundan ötürü şüpheli konumundaydı. Yeni valinin Musul'a varışıyla olayın açığa kavuşması ümit ediliyordu. Bu esnada Amerika'nın, elçisi vasıtasıyla teşebbüsleri ve baskılarıyla olayı canlı tutmaya çalıştığı yapılan yazışmalardan anlaşılmaktadır. Bir kriz halini alan bu gelişmeler yaşanırken Amerika her daim tansiyonu arttırıcı ve baskıcı bir politika takip ederken, Osmanlı yetkilileri daha uzlaşmacı ve şikayetleri bertaraf etmeye çalışan bir portre çizmekteydi.

Durum bu minval üzere uzunca bir süre devam edecek gibi görünüyordu. Bu çerçevede Adliye Nezareti'nin, baskılar neticesinde değişen Musul Valisi Aziz Bey'den suçluların soruşturması ile ilgili bilgi talep etmesi, Amerika'nın diplomatik baskılarına devam ettiğini göstermektedir. Melton'a yapılan saldırıyla ilgili tahkikatın tamamlanmasının İmadiye'den istenen kişi ve müştekilerin gelişine ve kaza kaymakamı ile mahkeme heyetinden istenen cevaba bağlı olduğu bildiriliyordu. Musul Müdde-i Umumisi Reşid gönderdiği cevabi yazıda, davaya özel bir müstantık (sorgu yargıcı) tarafından bakıldığını, soruşturmanın tamamlanmasının nezaretin gönderdiği yazıda belirtilenlere bağlı olduğunu ifade ettikten sonra, gerekli kişilere tekrar tebligatta bulunduğunu ve kanunun icrası konusunda herhangi bir tehirin söz konusu olmadığını bildirdi⁵⁹. Vali Aziz Bey meseleye bir nihayet vermek niyetiyle tayin edilmişti. Gelişini müteakip yoğun bir çaba içerisine girdiği yaptığı yazışmalardan anlaşılmaktadır. 1 Kasım tarihliyle İstanbul'a gönderdiği yazısında verilen emirler gereği elde ettiği bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür. Olayla ilgili hususların dışında Melton'un köye ilk kez iki yıl önce geldiği ve geliş nedeni şu şekilde açıklanıyordu: "Melton iki yıl önce halkın çoğu Nasturi olan İmadiye'ye bağlı Diri (Dayri) köyündeki iki Protestan ailenin çocuklarına eğitim vermek için gelmişti". Yapılan tahkikattan meselenin hırsızlık olduğunun anlaşıldığı, irza tasallud olduğuna dair herhangi bir şey hissedilmediğini belirten vali, bu işin bu kadar uzamasının sebebinin İmadiye Kazası Kaymakamı Osman Efendi'nin ehliyetizliğinden kaynaklandığını ifade etmişti. Yeni Vali, kaymakamın kendisi gelmeden önce memuriyeti bırakarak kaçtığını belirttiikten sonra merkez bidayet mahkemesinin işi ciddiyetle ele aldığını, saldırganların ortaya çıkarılmasına ve kaymakamlık ile bölgedeki idareyi ele alması için geçici olarak Erbil Kaymakamı Abdullah Paşa'nın İmadiye'ye görevlendirildiğini aktarıyordu⁶⁰. Anlaşıldığı kadarıyla Vali Aziz Bey aldığı emir gereği saldırganların bir an önce yakalanıp meselenin kısa bir süre içerisinde neticelenmesi için kararlı bir tutum sergilemeye çalışmıştı. Dolayısıyla olayı araştırmak üzere görevlendirilen heyetin çalışmaları son derece büyük önem arz ediyordu.

3. Erbil Kaymakamı Abdullah Paşa Heyeti'nin Raporu

Musul Valisi Aziz Bey olayın aydınlatılması için bir heyetin oluşturulmasına karar verdi. Alınan bu karar doğrultusunda Abdullah Paşa ile birlikte Merkez Bidayet Mahkemesi üyelerinden Salih Efendi'den oluşan iki kişilik heyet İmadiye'ye gönderildi. Yeni valinin görevlendirdiği bu iki kişinin hazırladığı ve olayın detaylarını içeren raporun giriş kısmında Melton'un bu köye gelme nedeni, "Nasturi çocuklarına eğitim verip yavaş yavaş onların Protestan mezhebine geçmesini sağlamak" şeklinde açıklanıyordu. Başlangıcında bu konuyla ilgili olarak ülkeye ve millete zarar veren bazı olaylara vakıf olunduğu belirtilen 6 Aralık 1893 tarihli rapora göre, İmadiye kazası Kürt ve çeşitli aşiretlerden oluşan bir nüfusa sahipti ve kazadaki Hıristiyanların bir kısmı Nasturi bir kısmı da Keldani Katolik milletindendi. Kazaya komşu Çölemerik Sancağı'nda bulunan ve öteden beri Müslüman ve Keldanilere sarkıntılık ettiği resmi yazışmalar ve yaşanan olaylardan anlaşılan Tiyari aşireti de Nasturi milletindendi. Bu aşiretin bulunduğu bölge sarp ve dağlık bir bölgeydi ve misyonerler sürekli olarak burada eğitim veriyor ve birkaç senedir hükümet memurlarıyla vakit geçirdikleri gibi vergilerini de (tekalif-i miriye) ödemiyorlardı. Bunun yanı sıra Nasturilerin Protestan mezhebine yakın ve meyilli olduklarını keşfeden misyonerler Tiyari aşireti tarafından da kabul görüyorlardı. Böylece nüfuz elde ederek İmadiye'nin çevresindeki Hıristiyanları da para ve bazı fedakarlıklar yaparak kendilerine çekmek arzusundaydılar. İmadiye köylerindeki Nasturiler bile Tiyari aşireti reisi ve patriği olan Marşimon'a müracaat ederek misyonerlerin hüsnü kabul görmelerini tavsiye ediyorlardı. Misyonerler bunu fırsat bilerek bu kişilerin çocuklarına ders, bazı ileri gelenlere maaş verip ikramlarda bulundular. Dahası onlara Protestan mezhebine geçenlerin himaye edileceklerini telkin ettiler. İmadiye çevresindeki Nasturiler "cehaletlerinden" dolayı misyonerlerin her sözlerine itimat ettiler. Miss Melton ve McDowell ilk olarak Dehi karyesinden Protestanlığı kabul eden birinin adına İmadiye'de yetmiş liraya redif binbaşısı Ali Efendi'den bir ev kiralamış sonradan yeni bir ev daha inşa etmişlerdi. Melton'un Dayri köyüne gitmesi iddia ettiği gibi "tebdil-i hava için olmayıp tebdil-i mezhep için" olduğu daha önce yapılan tahkikatlarla ortaya çıkmıştı.

Yine yapılan tahkikatlardan anlaşıldığı üzere Melton'un bu köyde kabul görmesi ve nüfuz elde etmesi İmadiyelilerden dolaydı. Meydana gelen olay nedeniyle tutuklu bulunan İslam oğlu Halil'in, Dayri köyündeki emlakının elinden çıkmasından korktuğu için birkaç arkadaşıyla beraber Melton'un bazı ufak tefek eşyasını sıradan bir şekilde çaldığı anlaşılmıştı. Bu konuda ırza tassallud gibi bir durumun olmadığı

⁵⁹ BOA, BEO. 281-21048.

⁶⁰ BOA, BEO. 353-26409. Lef. 3.

aşikâr olmasına rağmen işin bu kadar büyütülmesinin nedeni, tutuklu zanlıların tahkik edilmemesi, çalınan eşya yüz-yüz elli kuruş değerindeyken İstanbul ve Amerika'ya birçok telgraf gönderilerek masrafın daha fazla olduğunun ileri sürülmesinin sonucuydu. Asıl amaç ise o sırada bölgedeki devlet memurlarının olaylara vakıf olamamalarından faydalanan misyonerlerin Nasturiler ve çeşitli aşiretlere karşı bir güç gösterisi yapmak istemesiydi ve bu delilleriyle ortadaydı. Bundan dolayı misyonerlerin İmadiye etrafındaki Hıristiyanlarca kabul görmesi Tiyarilerdeki durumun bu kazadaki Nasturilere sirayetini ve Tiyarilerin zulüm ve haksızlıklarının bir kat daha artmasıyla Müslüman aşiretlerin buna karşılık vermesi, bu sebeple istenmeyen birçok olayın meydana gelmesi gibi sonuçlar doğurabilirdi. Bu yüzden misyonerlerin amaçları doğrultusunda emlak satın almak veya bina inşa etmek gibi faaliyetleri kesinlikle uygun olmayıp bu durumun engellenmesi için gerekli önlemler alınmalıydı⁶¹.

Musul Valisi, Erbil Kaymakamı Abdullah Paşa'nın hazırladığı bu raporu Sadaret'e göndermiş, Sadaret ise uzun bir cevabi yazıyla gereken emirleri vermişti. Doğal olarak devlet refleksiyle misyonerlerin ahaliyi kendi mezheplerine meylettirmek için her türlü tesvilata (güzel göstererek aldatma) başvuracakları ifade ediliyordu, hükümetçe kanun dairesinde şikâyete mahal vermeyecek her çeşit tedbirin alındığı dile getiriliyordu. Bu doğrultuda Dâhiliye Nezareti'nden padişah iradesi olmadığı sürece ne suretle olursa olsun okul kurulması veya inşasına kesinlikle ruhsat verilmeyeceği tebliğ edilmişti. Bölgedeki devlet yetkililerin bu duruma son derece itina göstermesi istenen yazıda, Melton davasıyla ilgili olarak gerekli kanuni işlemlerin yapılması talimatı veriliyordu. Emirde Melton'un başka bir şikâyeti varsa usulüne göre kendisine iddiasını ispat etmesi gerektiği bildirilmeli, bu kişileri tayin ve iddialarını ispat ettiği takdirde suçluların gerektiği gibi mahkeme edilmeleri, mahkemenin usul ve kanuna uygun olduğuna dair Melton'un kendisinden bir senet alınması ve bu şekilde işe bir nihayet verilmesi emrediliyordu⁶². Abdullah Paşa'nın raporu doğrultusunda meselenin üzerine gidilerek çözüme kavuşturulmasına yönelik adımlar atıldığı söylenebilir. Ancak mahkemenin sona ermesi düşünüldüğünden daha uzun sürecekti. Bu da Amerikan kamuoyunda meselenin bir süre daha gündeme gelmesi anlamını taşıyordu.

4. Olayın Amerikan Basınına Yansıması

Osmanlı-Amerika ilişkilerinde bu meselenin bir kriz haline almasında özellikle meselenin kamuoyuna duyurulmasının önemli olduğunu söylemek gerekir. Saldırı olayının Amerikan halkının dikkatine sunulmasında en önemli vazifeyi basın yani gazetelerin üstlendiği, bunun da misyonerlerin çabalarıyla gerçekleştiğini gazete haberlerine bakarak görmek mümkündür.

Batı basını özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonraki süreçte Osmanlı Devleti'ndeki gelişmelere ilgi duymuştur. Bilhassa Ermeni olaylarının tırmandığı 1890'lı yıllar bu ilginin arttığı bir dönemdi. Bir Amerikalıya hele bir de bu kadın bir misyoner olunca Amerikan basınının ilgi duymaması mümkün değildi. Bu doğrultuda 25 Temmuz 1893'te Amerika'daki birçok gazete Miss Melton'a yapılan saldırıyı sütunlarına taşımış ve Amerikan kamuoyuna duyurmuştu. *New York Times* ve *Washington Post* gibi ulusal çapta yayın yapan önemli gazetelerden, küçük eyalet gazetelerine varıncaya kadar, olay nazar-ı dikkati celp edecek şekilde aktarılıyordu. Haberlerin neredeyse tamamı Presbiteryen Kilisesi'nin gönderdiği mektuplara dayandığı için küçük değişikliklerle hemen hemen aynı ifadeleri içeriyordu. Amerika'nın en etkili gazetelerinden *New York Times*, "Amerikan Misyoneri Darpedildi" başlığıyla haberi dördüncü sayfadan aktarırken, haberin alt başlığında "Bir Türk Köyünde Miss Anna Melton'a Sebepsiz Bir Saldırı" tabirini kullanıyordu. Haberde Türk ibaresi olumsuz manada öne çıkarılırken, yapılan saldırı bilhassa Amerikalı bir kadın üzerinden tasvir ediliyordu⁶³. Aynı tutum *Chicago Daily Tribune* gazetesinde de daha kısa bir haberde kendini göstermektedir. "Amerikan Misyoneri'ne Saldırı, Türkler Merhametsizce Bir Kadını Darp Ettiler" başlığıyla verilen haberde, olayın Türkiye'de Nasturilerin yaşadığı dağlarda gerçekleştiği ifade ediliyordu⁶⁴. Bu tutum sadece ulusal boyutta yayın yapan gazetelerce değil, bölgesel gazetelerde de sergileniyordu. Mesela, Kuzey Carolina'da yayınlanan, *The Greensboro Patriot* gazetesi ilk sayfasında olayı "Bir Türk Mezalimi Daha" başlığıyla okuyucuya aktarıyordu. Presbiteryen Kilisesi'nden alınan mektup temelli olarak uzun uzadıya olay okuyucuya aktarılıyorken haberde öne çıkarılan Miss Melton'un kurtulduğu ama acımasızca dayak yediği ve darp edilmiş olduğuydu. Olay ayrıntılı bir şekilde tasvir ediliyor, Melton'un misyoner McDowell ile yola çıkıp İmadiye'ye ve oradan Duree (Dayri) gittiği ifade ediliyordu. Tehlikeli seyahatleri boyunca Melton'un güvenliğini sağlayacak hizmetçisi ve yerli bir vaiz dışında kimsesi yoktu. Köye vardığında geceyi bir evin çatısına kurduğu çadırında geçirdi. Bu durum o ülkede bir gelenektir. Yerli vaiz çadırından 10 feet (3 metre) ötede evin sahipleri de yine çatıda uyuyordu. Gazete olayın bundan sonrasını şu şekilde aktarıyordu:

⁶¹ BOA, BEO. 347-26017, lef. 4.

⁶² BOA, BEO. 347-26017, lef. 1.

⁶³ *New York Times*, "American Missionary Beaten, An Unprovoked Attack on Miss Anna Melton in a Turkish Village", Jul 25, 1893, s. 4.

⁶⁴ *Chicago Daily Tribune*, "Attack An American Missionary, Turks Mercilessly Beat a Woman", Jul 25, 1893, s. 5.

"Gecenin ortasında çadırında bir adamın görüntüsüyle uyandı. İçeri girenin elinde ağır bir çubuk vardı bu sopayla savunmasız ve yardım için yüksek sesle haykıran kadına vurmaya başladı. Kimse onun yardımına gelmedi ancak o kendini tek eliyle savunmak zorunda kaldı. Bir şekilde saldıranın elinden kurtulmayı başardı ve yaralı bir şekilde çadırdan çıktı. Adam onu takip etti ancak karanlık nedeniyle adımlarına dikkat etmedi ve çatıdan yere düştü." Haberin bundan sonraki kısmında yanında uyuyanların saldırı anında korktukları için oradan uzaklaştıkları, kafası ve vücudundan yara almış kadını yalnız bıraktıkları belirtilirken, Melton'un bir cesaret örneği göstererek yaralarını kendisinin sardığı ifade ediliyordu. Olaydan sonra çadırda yapılan incelemeler neticesinde birkaç eşyasının çalındığı, ancak saldırının amacının hırsızlık olmadığı aktarılan haberde Bayan McDowell'in meseleyi yetkililere sunduğu ve fakat saldırı konusunda tatmin edici bir yanıt almadığı dile getiriliyordu. Saldırımı bölge aşiretlerinden birinin yapmış olduğu kendilerine söylenmiş olmasına rağmen, bunun ihtimal dahilinde olmadığı, işi yapanların orada yaşayan birileri tarafından teşvik edildiği ileri sürülüyordu. Haber şu şekilde sonlandırılıyordu: "Saldırının kurbanı olan Miss Anna Melton, uzun yıllardır Presbiteryen Kilisesi'nin bir misyoneri idi. Randolph, Iowa'dan tayin edilmişti".⁶⁵

Bu haber Amerika'da Osmanlı/Türk imajına bakışın klasikleşen unsurlarını içerisinde barındırdığı gibi bilhassa misyonerlerin bu süreçteki tutumlarını da çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Haberlerin neredeyse tamamında Melton'un kendi anlattıklarından daha canlı bir tasvir yapıldığı dikkati çeker. Misyonerin kadınlığı ön plana çıkarılırken, Melton adeta bir kurban olarak sunulmaktadır. Presbiteryen Kilisesi'nin gönderdiği telgraflardan alınan bilgilerle hazırlanan bu haberlerin tamamında bir misyoner önyargısı olduğunu söylemek gerekir. Metinlerde "savunmasız kadın, her yanı kanla kaplı, başı ve vücudu zalimce darp edilmiş" biçiminde kullanılan kelimelerle misyonerin bir kurban şeklinde sunulması kamuoyunda gerekli desteğin elde edilmesi için yapılmış olabilir. Gazetelerdeki birçok haber metni aynı olsa da, başlıklar bilhassa böyle bir kamuoyu oluşturma çabasını hissettirmekte olup bazı başlıkların daha sansasyonel bir hava oluşturmayı hedeflediği söylenebilir. Gazete başlıklarına bakıldığında bu durumun yani daha ilgi uyandıracak başlıkların kullanıldığı açıkça görülmektedir. Mesela, New York'un önemli gazetelerinden *Sun*, "Miss Melton Darp Edildi, Türkiye'de Bir Presbiteryen Misyoneri'ne Vahşi Saldırı"⁶⁶, başlığıyla haberi verirken, yine önemli gazetelerden *San Francisco Chronicle*, "Canlı Kurtuldu, Türkiye'de bir Amerikalı Misyoner Darp Edildi/Yaralandı" şeklinde haberi okuyucularına aktarıyordu⁶⁷. Bölgesel gazetelerin de bu şekilde bir tavır içerisinde oldukları şu örneklerden görülebilir. Nebraska eyaletinde yayınlanan *Omaha Daily Bee*: "Türkler Bir Misyoneri Darp Etti, Türkiye'de Bir Amerikalı Kadın Olan Miss Melton'a Sert Muamele"⁶⁸, Minnesota'da yayınlanan *St. Paul Daily Globe*: "Vahşi Şaldırı, Türkiye'deki Bir Amerikalı Misyoner Hakkında"⁶⁹, Utah'da yayınlanan *Salt Lake Herald*: "Misyoner'e Saldırı, Türkiye Misyonu'ndaki İowalı Bir Kadın Vahşice Darp Edildi"⁷⁰ Kansas'ta yayınlanan *Wichita Daily Eagle*: "Türk Mezalimi"⁷¹. Görüldüğü üzere büyük küçük bütün gazetelerin başlığında ekseriyetle mesele Türk imajı ile ilişkilendirilmekte ve daha ziyade mezalim vurgusu yapılmaktadır. Bu durum Amerika'da zaten mevcut olan Barbar Türk imajını pekiştirdiği gibi, misyonerler açısından meselenin gündemde tutulmasının bir vasıtası olmuştur denilebilir. Amerikan basınının bu ilgisi bu tarihten sonra olayın nihayete ermesine değin devam etmiştir. Gazeteler zaman zaman konuyla ilgili haber ve yorumlara yer vermişlerdir. Melton ile ilgili izleri takip ederken olaydan yıllar sonra bile konunun zaman zaman gazetelerin sayfalarına tekrar taşınmış olduğunu görmek dikkate şayandır.

B. Melton Hadisesi'nin Mahkeme Süreci

Melton hadisesinin ciddi bir krize dönüşmesinde en etkili unsur kuşkusuz saldırganların yakalanma ve mahkeme edilmeleri sürecinin uzun sürmesi olmuştur. Sonrasında ise mesele Melton hadisesi üzerinden Osmanlı toprağındaki Amerikan vatandaşlarının daha doğru bir ifadeyle misyonerlerin bölgedeki varlıklarının korunmasına dönüştü. Yukarıda da ifade edildiği üzere McDowell misyonerler adına olayın daha başlangıcında devlet yetkililerini suçlayıcı ifadeler kullanmış, saldırganların yüksek mevki sahipleri tarafından teşvik edildiklerini ileri sürmüştü. Misyonerlerin yapılacak mahkemeler ve mahkemelerin vereceği kararlarla ilgili görüşlerinin menfi olacağı McDowell'in bu telgrafta söylediği ifadelerden anlaşılmaktadır. Ona göre bu yapılanların asıl amacı misyonerleri sindirme ve faaliyetlerine son vermektir⁷². Dolayısıyla misyonerler davayı adeta bir ölüm kalım meselesi olarak görüyorlar ve mahkeme sürecinde de hem İstanbul'daki Amerikan elçisini, hem Dışişleri ve hem de kendi kamuoylarını misyonerler lehine harekete geçirmeye çalışıyorlardı.

⁶⁵ *Greens Boro Patriot*, "One More Turkish Outrage, Missionary Anna Melton Beaten Nearly to Death In Duree", Jul 25, 1893, sp. 1.

⁶⁶ *Sun*, "Miss Melton Beaten, A Brutal Attack on a Presbyterian Missionary in Turkey", Jul 25, 1893, s. 2.

⁶⁷ *San Francisco Chronicle*, "Escaped With Her Life, An American Missionary Beaten and Bruised in Turkey", Jul 25, 1893, s. 1.

⁶⁸ *Omaha Daily Bee*, "Turks Beat A Missionary, Rough Treatment Accorded Miss Melton an American Woman in Turkey", Jul 25, 1893, s. 1.

⁶⁹ *St. Paul Daily Globe*, "Savage Attack, On an American Missionary in Turkey", Jul 25, 1893, s. 4.

⁷⁰ *Salt Lake Herald*, "Missionary Attacked, An Iowa Woman Mercilessly Beaten at a Turkish Mission", Jul 25, 1893, s. 1.

⁷¹ *Wichita Daily Eagle*, "A Turkish Outrage", Jul 25, 1893, s. 1.

⁷² *Adee'den Terrell'e*, 31 Temmuz 1893, FRUS. 1893-94, s. 652-653, *McDowell'dan Terrell'e*, 4 Temmuz 1893, FRUS. 1893-94, s. 654.

Bu çerçevede misyonerler Amerika hükümetinin hayatlarını ve çıkarlarını korumak için yeteri derece güçlü görünmediğini düşünüyorlardı. McDowell gönderdiği telgraflarda birkaç kez bölgedeki köylülerin “Hükümetiniz sizin için hiçbir şey yapamaz. Sizin kralınız yok” şeklinde sözler sarf ettiklerinden bahsetmektedir⁷³. Bu ifadeler birkaç gün sonra Amerika’nın çeşitli gazetelerinde manşetlere “Kralımız Olmadığını Söylüyorlar” şeklinde yansıtılıyordu⁷⁴. Benzer bir şekilde “Misyonerler Tehlikede” başlığıyla verilen haberde, Amerika hükümetinin hareketsizliğine karşı ciddi şikayetler olduğu, bölgedeki diğer misyonerlerin korku içinde oldukları ifade ediliyordu. McDowell’in mektubuna yer veriliyordu⁷⁵. Yine “Türkiye Cevap Vermeli” başlığı kullanılan bir haberde Presbiteryen Kilisesi’nin Dışişleri Bakanı Gresham’a gönderdiği bir yazıya yer verilmekteydi⁷⁶. Böylelikle aslında kamuoyunda misyonerlik davası canlı tutulmuş oluyordu. Öte yandan Eylül ayından başlayarak Amerikan Elçisi Terrell’e gönderdiği telgraflarda McDowell, Melton’a saldıran kişilerin mahkemelerinin gereksiz yere ertelendiği şeklinde şikâyetlerde bulunuyordu⁷⁷. Bu tavır misyonerlerin mahkemenin alacağı kararlarla ilgili sonraki tavırlarına dair ipuçları vermektedir.

Amerika’nın İstanbul’daki elçisi Terrell’in Amerikan dışişleri ile yaptığı yazışmalardan misyonerlerin bölgeden gönderdikleri mektuplarda suçluların cezalandırılması noktasında hep eksiklikler olduğu üzerinde durdukları anlaşılıyordu. Mardin’den Devey ve İmadiye’den McDowell’in mektuplarında bu iddialarla ilgili örnekler yer veriliyordu. McDowell tutuklu olanlarla birlikte bu saldırıyla ilgili olan kimselerin hala dışarıda dolaştıklarını ve bu duruma göz yumulduğunu, olaya şahitlik edenlere yanlış beyan vermeleri noktasında rüşvet teklif edildiğini, hatta valiye bile bu teklifin yapılacağını duyduğunu ileri sürüyordu⁷⁸. Elçi Terrell 27 Kasım’da Dışişleri Bakanı Gresham’a gönderdiği yazıda misyonerlerin bu tavırlarına karşılık ilginç bir tespiti yer vermişti. Elçi, McDowell’in çeşitli zamanlarda gönderdiği mektupların hiç birinde Melton’a yapılan saldırının faillerini ortaya çıkaracak kesin delillerin olmadığını altını çiziyor ve mektupların örneklerini göndermenin dahi gerekli olmadığını bildiriyordu. Kendisinin İmadiye’deki yetkililerin yakalanmasını ve bütün şahitlerle birlikte dört günlük bir seyahatle Musul’a gönderilmelerini sağladığını ifade eden Terrell şikâyetçi olan tarafların dahi henüz suçluların kim olduğunu bilmedikleri bir ortamda gerçek suçluların bulunup cezalandırılmalarının zorluğuna vurgu yapıyordu⁷⁹.

Amerikan Elçisi Terrell 6 Aralık tarihinde dışişlerine gönderdiği yazıda daha önce McDowell’in 40-50 sayfalık mektuplarına benzer yeni bir mektup aldığını ancak bu mektupta da yeterince delil bulunmadığını ifade ediyordu. Mahkemenin Musul’da devam ettiğini belirten elçi, Musul gibi uzak bir coğrafyada Amerikan vatandaşlarının haklarını korumak için daha fazla bir şey yapacak durumda olmadığını da altını çiziyordu⁸⁰. Bu tarihten itibaren McDowell’in tavrına karşı Amerikan elçisinin şüpheli bir tavır içerisine girdiği yapılan yazışmalardan anlaşılmaktadır. 13 Aralık tarihli yazısında McDowell’dan aldığı mektupla ilgili düşüncelerini aktaran Terrell, adı geçen misyonerin New York’taki kiliseye dışişlerinin meseleye daha fazla eğilmesini talep eden bir mektup göndermesinin İstanbul’da Melton hadisesinin göz ardı edildiği fikrini ortaya çıkarabileceğini, misyonlardaki “hürmete şayan beyler”in bazı isteklerinde bazen mantıksız olduklarını ifade ediyordu. Bu kimselerin dışişlerine daha enerjik hareket etmeleri noktasında mektup göndermelerini gerektirecek bir durum olmadığını belirten Terrell, misyonerlerin konuyla ilgili tutumlarını açıktan eleştirmeye başlamıştı⁸¹.

Terrell bu konuda faal bir şekilde çalıştığını gösterircesine birkaç gün sonra Melton’un davasıyla ilgili gelişmeler hakkında Sadrazam Cevad Paşa ile yaptığı görüşmenin ayrıntılarını Dışişleri’ne aktarıyordu. Buna göre Sadrazam Musul valisinden uzun bir rapor aldığını, Melton’a saldıran üç kişiden ikisinin yakalandığını ve onları suçlayacak kanıtların olduğunu kendisine bildirmişti⁸². Amerikan dışişlerinin cevabi yazısında bu kovuşturmanın gerçekten zor şartlar altında yapıldığının farkında bulunduğu, ancak Amerika hükümetinin Osmanlı makamlarının görevlerini tam anlamıyla yerine getirme noktasındaki beklentisinde haklı olduğu ifade ediliyordu. Üzerinde durulan bir başka husus ise mahkemenin neticelenmesine değin tazminat meselesinin bekletilmesi idi⁸³.

Melton hadisesiyle ilgili davalar Musul’da görülecekti. Davaya bakan Bidayet Mahkemesi Ceza Reisi Rauf Bey’in bu sırada tayini Haleb’e çıkmıştı. Bu konuyla ilgili Adliye Nezareti ve Sadaret arasındaki

⁷³ McDowell’dan Thom’a, 21 Haziran 1893, FRUS. 1893-94, s. 647.

⁷⁴ Sun, “They Say We Have No King”, Jul 31, 1893, s. 4.

⁷⁵ New York Tribune, “Missionaries in Danger: One of The American Women Sent to Turkey Set Upon and Almost Murdered”, Jul 31, 1893, s. 4.

⁷⁶ New York Times, “Turkey May Have To Answer”, Jul 31, 1893, s. 3.

⁷⁷ Terrell’dan Gresham’a, 23 Eylül 1893, FRUS. 1893-94, s. 683.

⁷⁸ Terrell’dan Gresham’a, 11 Ekim 1893, FRUS. 1893-94, s. 689.

⁷⁹ Terrell’dan Gresham’a, 27 Ekim 1893, FRUS. 1893-94, s. 695.

⁸⁰ Terrell’dan Gresham’a, 6 Aralık 1893, FRUS. 1894, s. 687.

⁸¹ Terrell’dan Gresham’a, 13 Aralık 1893, FRUS. 1894, s. 689.

⁸² Terrell’dan Gresham’a, 17 Aralık 1893, FRUS. 1894, s. 690.

⁸³ Uhl’dan Terrell’e, 29 Aralık 1893, FRUS. 1894, s. 690-691.

yazışmalar, Rauf Bey'in Musul'daki dava neticelenene kadar geçici olarak eski görev yerinde kalmasına, kanuna uygun olmasa da, karar verildiği göstermektedir⁸⁴. Musul Valisi bu konuyla ilgili gönderdiği bir telgrafta davayla ilgili gelişmelerden de bahsetmektedir. Saldırıyla ilgili on bir kişi cinayet suçuyla suçlanıyordu ve konuyla ilgili alınan karar gereği iddianameler Bağdat'daki özel heyete gönderilmek üzere postaya verilmişti. Zanlıların yedisi tutuklu geri kalan dördü ise yakalanmak üzereydi. Vali Aziz Bey, Rauf Bey'in tayini çıkmış olsa da konuyla ilgili bilgisi nedeniyle Musul'da kalmasını ve Bağdat'a gönderilen evrakın da bu doğrultuda iade edilmesini istiyordu. Vali ayrıca Melton'dan ırzına tasallud olmadığına, sadece eşyasının çalındığına dair imzalı bir evrak alındığını da yazısının sonunda hatırlatmaktaydı⁸⁵. Anlaşıldığı kadarıyla davayla ilgili evrak ve iddianameler Bağdat'ta oluşturulan özel bir heyete gönderilmişti. Musul Valisi ise Rauf Bey'in dava nihayete ereceğe dek görevinde kalmasını ve davaya bakmasını talep etmişti.

Bu sırada Amerikan elçisi Terrell 8 Şubat 1894 tarihinde Amerikan Dışişlerine gönderdiği telgrafta Melton davasıyla ilgili bilgileri telgrafla aktarmak konusunda mali yönden sıkıntı çektiğini bildiriyordu. Amerikan hükümetinin suçluların cezalandırılması için takipçi olduğunu göstermek adına daha fazla telgraf çekilmesi gerektiğini belirten Terrell, misyoner McDowell'dan konuyla ilgili gelen mektubu ve ona verdiği cevabı da ekte gönderiyordu⁸⁶. McDowell'in mektupta bahsettiği hususlara bakıldığında Amerikalıların Osmanlı makamlarına yaptıkları baskıyı net bir şekilde görmek mümkündür. 19 Ocak tarihli mektupta, Terrell'in konuyla ilgili telgrafını alır almaz valiye telgraf çekip elçinin gelişmelerle ilgili bilgi istediğini aktaran McDowell, Vali'nin kendisine hapiste olan Abdulaziz Ağa ve Mustafa Efendi'nin suçlarının sabit olduğunu, diğer ikisi Mustafa Efendi ve Sadullah'ın soruşturmalarının devam ettiğini, üçü Kürt biri Suriyeli diğer dördünün ise İmadiye'den henüz getirilmiş ve sorgulanıyor olduklarını söylediğini bildiriyordu. McDowell, olayı araştırmak üzere İmadiye'ye giden Abdullah Paşa'nın raporunda bütün detayların olduğunu, ancak özellikle İmadiye'de Paşa'nın elinde olan iki Havinkalı'nın (İmadiye'nin güneyinde bir köy) firari olduğunu, yine şu an hapiste olanların dışındakilerin serbest bırakıldıklarını, bunun da Osmanlı hükümetinin niyetini gösterdiğini ileri sürmekteydi. Bu aktif misyoner mektubunun sonunda gerçek suçluların en kısa sürede cezalandırılmalarını umduğunu ifade ediyordu⁸⁷. Amerikan dışişleri gelişmelerle ilgili olarak verilen bilgilerden yetkililerin işleri yavaşlatmaya meyilli olduğu sonucuna varmış, ancak bilhassa Vali'nin çabalarının güvenilir kanıtlarla suçluların cezalandırılacaklarına dair kanaati güçlendirdiğini ifade ediyordu⁸⁸. Aslında dava uzadıkça Amerikalı yetkililerin konuyla ilgili şüphe ve endişelerinin Osmanlı makamlarına baskılarını da beraberinde getirdiğini söylemek gerekir.

Sadaret makamının olayı ne kadar ciddiye aldığına dair başlangıcından itibaren birçok yazışma yaptığına yukarıda değinilmişti. Mahkeme aşamasında da bu durumun devam ettiği sürekli olarak Musul ve Bağdat vilayetlerine gönderilen telgraflardan anlaşılmaktadır⁸⁹. 27 Şubat tarihinde Sadaret'in hem Adliye Nezareti'ne hem de Bağdat Vilayeti'ne ayrı ayrı emir verdiği dikkati çekmektedir. Bağdat Valisi'ne yazılan yazıda konuyla ilgili evrak ve iddianamenin Musul'dan oradaki özel heyete gönderildiğinin haber alındığı belirtildikten sonra meselenin siyasi manada önem arz ettiği ve özellikle itina gösterilerek hızlı bir şekilde meseleye bir nihayet verilmesi talep ediliyordu⁹⁰. Konuyla ilgili olarak Adliye Nezareti'ne gönderilen yazıda da aynı hususlar üzerinde durulurken, Bağdat Adliyesi'ndeki memurlara işin siyaseten önem taşıdığı ve bir an önce tamamlanmasına dair telgraf gönderilmesi emredilmişti⁹¹. Bu çerçevede Sadaret makamının işe bir nihayet verilmesi için çaba sarf ettiği ve bunda adaletin yerini bulmasının hareket noktası olduğu söylenebilir. Osmanlı hükümeti bu niyetiyle işin bir an evvel neticelendirilmesini istiyordu.

Bağdat Vilayeti'nden 22 Mart tarihiyle gönderilen şifreli telgrafta davaya oraca nihayet verildiği ifade edilmektedir. Bağdat Valisi Hasan imzasıyla gönderilen telgrafa göre Musul Bidayet Mahkemesi'nden gönderilen evraktan anlaşıldığına göre işin içerisinde bidayet azasından bazı zanlılar vardı. Bu karmaşık işin çözülmesi için Bağdat İstinaf Mahkemesi üyelerinden teşkil edilen özel heyet 8 kişinin mahkemelerinin Musul'da görülmesine karar vermiş, 14 kişinin ise mahkeme edilmelerine gerek görmemiş ve evrakları Musul'a göndermişti. Sadaret durumu hem Musul Vilayeti'ne bildirerek, en kısa sürede mahkemenin neticelendirilmesini istemiş, hem de konuyla ilgili gelişmeleri Amerikan Sefareti baş tercümanlığına iletmişti⁹². Konuyla ilgili gelişmelerden Amerikan kamuoyu da hemen haberdar oluyordu⁹³. Amerikan Elçisi

⁸⁴ BOA, BEO. 359-26906.

⁸⁵ BOA, BEO. 357-26715.

⁸⁶ *Terrell'den Gresham'a*, 8 Şubat 1894, FRUS. 1894, s. 691.

⁸⁷ *McDowell'den Terrell'e*, 19 Ocak 1894, FRUS. 1894, s. 691-692.

⁸⁸ *Uhl'dan Terrell'e*, 28 Şubat 1894, FRUS. 1894, s. 692.

⁸⁹ BOA, BEO. 376-28128.

⁹⁰ BOA, BEO. 366-27432.

⁹¹ BOA, BEO. 366-27425.

⁹² BOA, BEO. 379-28336. Lef. 1-4.

Terrell de, 2 Nisan tarihinde konuyla ilgili gelişmeleri dışişlerine aktarırken Bağdat'taki özel heyetin 12 kişiden 8'inin suçunu sabit edecek kanıtların yeterliliğine kanaat getirdiğini, diğer dördü için ise yeterli görmediğini, bu bilgileri sadrazamdan aldığını ve nihai karar için davanın bidayet mahkemesine gönderildiğini belirtmişti⁹⁴. Mahkeme bundan sonra Musul'da devam edecekti. Olayın üzerinden hayli zaman geçmesi, Amerikalıların davanın peşini bırakmaması, Osmanlı makamlarının da işin siyasi mahiyeti nedeniyle takipçisi olması davanın çözüme kavuşturulmasını zorunlu kılıyordu.

Bidayet mahkemesinde mahkeme devam ederken, Babıali telgrafla Musul'dan gelişmelere dair bilgi istiyordu. 23 Haziran 1894 tarihli bir telgraf, davanın Musul'a gönderildiği Nisan'dan Haziran'a kadar devam ettiğini göstermektedir⁹⁵. Musul Valisi Aziz Bey'in bu telgrafa verdiği cevap mahkemenin biraz daha uzayacağına işaret ediyordu. 27 Haziran tarihli telgrafta vali, Melton'a saldıranların dört kez mahkeme edildiklerini, ceza dairesi mahkemesinin davanın tamamlanması için iki şahidin mahkemeye celbini istediğini aktarıyordu⁹⁶. Tam bu sırada Melton Amerika'ya dönmüş, bunu haber yapan gazeteler, sanıkların Türk hükümeti tarafından serbest bırakıldıklarını, başkan Cleveland'ın bu konuda misyoner örgütünün yönetimiyle iletişime geçebileceğine dair ifadeleri gazete sütunlarına taşımışlardı. Ülkeye gelişyle hem bu iddialar hem de olaya dair kendi ağzından başından geçenler kısaca haberleştiriliyordu⁹⁷. Suçluların serbest bırakıldıklarına dair haberlerin yanlış olduğu yaklaşık yirmi gün sonra Amerikan Elçisi Terrell'in ifadeleriyle gazete sütunlarında yankılanacaktı⁹⁸.

Sadaret işin neticelendirilmesi için biri 6 Ağustos diğeri 27 Ağustos olmak üzere Musul Vilayeti'ne iki telgraf çekmişti. Birincisinde celbi gerekli kimselerin mahkemeye getirilmeleri ve "artık bu işe bir nihayet verdirilmesi" isteniyordu. Yaklaşık yirmi gün sonra benzer içerikli bir telgrafla mahkemenin "ikmaliyle nihayetinin bir an evvel iş'arı" bekleniyordu⁹⁹. Musul Valisi Aziz Bey 30 Ağustos tarihli cevabi telgrafında mahkemeye celp edilmeleri gereken kimseler için özel süvarilerle celplameler gönderildiğini ve bidayet mahkemesi reisinin mahkemenin yakında tamamlanacağını kendisine söylediğini bildirmişti¹⁰⁰. Vali'nin söylediği gibi yaklaşık iki hafta sonra mahkeme nihayet tamamlanmış, ceza alanlar, ceza süreleri ve berat edenler belli olmuştu.

Melton hadisesinin gerçekleştiği tarihten sonra yaklaşık on altı aylık bir mahkeme süreci yaşanmıştı. Bu uzun ve karmaşık sürecin sonunda 17 Eylül 1894 tarihinde mahkemenin verdiği kararlar İstanbul'a bildirilmişti. Buna göre tutuklu olan Abdülaziz, Ebubekir, Azo (Ago), Ali bin Mehmed ve Puhe (Pouge) adlı kişilerin delil yetersizliğinden beraatlarına çoğunluğun oyu (ekseriyet-i mutlaka) ile karar verilmişti. Halil ve kaçak olan Fakı Abdullah ve Ferhu (Terho) adlı üç kişiye ise oy birliği ile ceza kanununun iki yüz on sekizinci maddesine göre temyiz yolu açık olmak üzere üç yıl hapis cezası verilmişti¹⁰¹. Mahkeme kararları Hariciye Nezareti tarafından Amerikan elçiliğine de bütün detaylarıyla aktarılmıştı¹⁰². Amerikan Elçisi de zaten konuyla ilgili bilgileri aldığı 21 Eylül tarihinde Dışişleri Bakanı Gresham'a kısa bir telgrafla bildirmişti¹⁰³. Detayları ise bir yazıyla dışişlerine gönderen Terrell, üç yıl ceza alanların¹⁰⁴ İstanbul'daki temyiz mahkemesine başvurabileceklerini, böyle bir durum olduğu takdirde tercümanıyla birlikte davaları

⁹³ Presbiteryen Kilisesi'nden Dr. John Gillespie, Terrell'den aldığı mektuptan öğrendiklerini Amerikan gazeteleriyle hemen paylaşmıştı. *New York Tribune*, "A Missionary's Assailants Convicted", Mar 15, 1894, s. 5, *Hartford Courant*, "Koords to Be Punished: Fort he Outrage on a Missionary in Turkey", Mar 15, 1894, s. 2.

⁹⁴ *Terrell'den Gresham'a*, 2 Nisan 1894, FRUS. 1894, s. 692-693. Burada mahkeme edilmelerine gerek olmayanların sayısı ile ilgili farklılık olduğu dikkati çekmektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde sayı 14 iken Amerikan elçisinin dışişlerine gönderdiği yazıda bu kişilerin sayısı 4 olarak verilmiştir.

⁹⁵ Telgraf şu şekildeydi: "Matnazel Melton hakkındaki mahkeme kararının iş'arı". BOA, BEO., 423-31666, lef. 1.

⁹⁶ BOA. BEO. A.MKT.MHM, 715-11, lef. 6.

⁹⁷ *Chicago Daily Tribune*, "Blow To Mission In Turkey, Persons Held for the Assault Upon Miss Melton Are Released", Jul 3, 1894, s. 8, *New York Tribune*, "Miss Melton's Rough Experience, The Attack Made Upon her in the Koordish Mountains, Indifference of the Turkish Government", Jul 3, 1894, s. 10, *Sun*, "A Missionary's Adventure", Jul 4, 1894, s. 7, *Cincinnati Enquirer*, "Will Appeal to Grover", Jul 4, 1894, s. 7, *San Francisco Chronicle*, "Assaulted in Turkey, The Advanture of a Woman Missionary, Brutally Beaten in Her Tent, Offenders Not Punished", Jul 3, 1894, s. 4.

⁹⁸ *Washington Post*, "Miss Melton's Assaiants to Be Punished", Jul 22, 1894, s. 9, *New York Times*, "Miss Melton's Assailants Still in Jail", Jul 22, 1894, s. 16, *Chicago Daily Tribune*, "Turkish Ruffians Not Released", Jul 22, 1894, s. 2.

⁹⁹ BOA. BEO. A.MKT.MHM, 715-11, lef. 7-8.

¹⁰⁰ BOA. BEO. A.MKT.MHM, 715-11, lef. 9.

¹⁰¹ BOA. BEO. A.MKT.MHM, 715-11, lef. 5.

¹⁰² BOA. BEO. 480-35948, lef. 4.

¹⁰³ *Terrell'den Gresham'a*, 21 Eylül 1894, FRUS. 1894, s. 699.

¹⁰⁴ Terrell başlangıçta ceza alanların dört kişi olduğunu belirtmiş daha sonra bu sayıyı üç şeklinde düzeltmiştir. Bunun sebebi ceza alan Fakı Abdullah'ı muhtemelen iki kişi zannetmiş olmasıdır. Nitekim Fakı ve Abdullah arasına virgül koymuştur. Telgrafın o kısmı şu şekildedir: "the following-named parties were found guilty of assaulting the American missionary and were condemned to imprisonment for three years, viz, Halil, Fakhi, Abdoolah, and Terho". *Terrell'den Gresham'a*, 21 Eylül 1894, FRUS. 1894, s. 700. 1 Kasım tarihinde dışişlerine gönderdiği yazıda ise sadrazamın kendisine şifahi olarak bu şekilde söylediğini, daha sonra gelen takirde ise bir kişinin isminin olmadığını belirten Terrell karışıklığın bundan kaynaklandığını altını çiziyordu. *Terrell'den Gresham'a*, 1 Ekim 1894, FRUS. 1894, s. 700-701.

takip edeceğini ifade ediyordu. Gönderdiği yazıda dikkati çeken bir husus ise bilhassa olayın seyri boyunca misyonerlerin şikayetlerini konu alan ince göndermeydi. Terrell bu uzak diyarlarda Amerikan vatandaşlarının daha fazla korumaya ihtiyacı olduklarını bildiğini, bu şikayetlerinin sebeplerinin ise geçen yıllarda onlara karşı yapılan yanlışların hesabının sorulmaması olduğunu belirtiyordu. Terrell yazısına Cleveland hükümetinin bu davanın sonuçlanmasında enerjik bir şekilde çalışmadığı konusunda kimsenin şikâyetinde bulunamayacağı şeklinde son vermişti¹⁰⁵. İlginç bir şekilde konuyla ilgili çok önemli olan bu gelişmeye Amerikan basını ciddi bir ilgi göstermemişti. Gözden geçirilen gazetelerden yalnızca birinde tek paragraflık kısa bir habere rastlanmıştır¹⁰⁶.

İki ülke dışişlerinin yaptığı yazışmalardan meselenin çözümlenmesi noktasında Amerika açısından nispi bir memnuniyet olduğu söylenebilir. 26 Eylül tarihinde Osmanlı Hariciye Nezareti'nden gönderilen yazıda mahkeme sonucu detaylarıyla verildikten sonra neticenin Birleşik Devletleri de memnun edeceğine inanıldığı, bunun ifade edilmesinden memnuniyet duyulacağı ve artık meselenin bitmiş addedilmesi isteniyordu¹⁰⁷. Buna karşılık Amerikan Elçisi Terrell, 27 Eylül'de gönderdiği takrirden Osmanlı hükümetinin adaletin sağlanması noktasında gösterdiği enerji ve kararlılıktan dolayı övgüyü hak ettiğini belirttikten sonra, Melton'un bile kendisine saldıranları teşhis edemediği bir olayda, Türk hükümetinin başkentin bin mil uzağında suçluları yakalamasının memnuniyet verici olduğunu ifade ediyordu¹⁰⁸. Amerika dışişlerinin Terrell'e gönderdiği 30 Ekim tarihli yazıda Bakan Gresham, elçiden kaçak durumundaki iki kişinin yakalanıp cezalandırılmaları konusunda uyarıda bulunmasını, Türk hükümetinin suçluların cezalandırılması noktasında gösterdiği enerjiye rağmen bunlar yakalanmadığı takdirde meselenin tam anlamıyla kapanmış sayılmayacağını bildirmesini istemişti¹⁰⁹. Anlaşıldığı kadarıyla Birleşik Devletler hükümeti saldırganların cezalandırılması için Osmanlı makamlarının gösterdiği gayretten memnun olmuştu ancak iki kişinin kaçak durumunda olması bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Dışişleri bakanının son gönderdiği telgrafa bakıldığında bu işin Amerika açısından tam manasıyla kapanmadığı söylenebilir. Nitekim Amerikan Başkanı Grover Cleveland 3 Aralık 1894'te Senato'da yaptığı konuşmada kısaca bu konuya da değinmiş, Melton'a saldıranlardan üçünün Osmanlı mahkemeleri tarafından cezaya çarptırıldıklarını, savcılar tarafından geriye kalan beş kişinin berat kararının ise temyiz edildiğini aktarıyordu¹¹⁰. Bu ifadeler Amerika açısından olayın tam anlamıyla kapanmadığının bir kanıtı olabilir. Ancak bir gerçek var ki o da Amerika hükümetinin artık 18 ay boyunca gösterdiği tutumu sergilemeyecek olmasıydı. Öte yandan 1894 sonrasında konuyla ilgili Osmanlı arşiv belgelerinde de herhangi bir bilgiye ulaşılamadığını ifade etmek gerekir. Dolayısıyla eldeki kayıtlara bakılırsa meselenin Osmanlı hükümeti açısından da kapanmış olduğu söylenebilir.

Sonuç

Ticaretle başlayan Osmanlı Amerika ilişkilerinin gelişmesinde XIX. yüzyılın başından itibaren Protestan misyoner örgütlerinin önemli bir rolü olmuştur. Özellikle *American Board* misyoner teşkilatı ve Presbiteryen Kilisesi'ne mensup misyonerler Osmanlı coğrafyasında teşkilatlanmışlardı. 1820'li yıllardan itibaren Anadolu topraklarına adım atan misyonerlerin zaman içerisinde başkent İstanbul'dan Osmanlı coğrafyasının en ücra köşelerine kadar teşkilatlandıkları görülmektedir. Bu süreçte sayıları bir elin parmağını geçmeyen ilk dönem misyonerleri Osmanlı toprağına ayak basmalarıyla birlikte çeşitli güçlüklerle karşılaşmışlardı. Zaman içerisinde sayıları artan misyonerler gittikleri bölgelerde bazı saldırılara maruz kaldılar. Yüzyılın ikinci yarısında artış gösterdiği gözlenen bu tür adli olaylar ciddi diplomatik krizlere dönüşebiliyordu.

Detaylarıyla ele alınan Anna Melton hadisesindeki gelişmelere bakıldığında, olayın böyle bir diplomatik krize dönüştüğü rahatlıkla söylenebilir. Hadise aslına bakılırsa bir Osmanlı vatandaşının başına gelmiş olsaydı, muhtemelen bu kadar üzerine gidilen bir durum olmayacaktı. Meselenin böyle bir hal almasında özellikle olaya maruz kalan Melton'dan ziyade arkadaşı McDowell'in yoğun bir çaba içerisinde olduğu dikkati çekmektedir. McDowell'in olayı, ilk günden itibaren misyonerlerin Osmanlı toprağındaki varlık mücadelesi olarak gördüğü gönderdiği yazılardan anlaşılmaktadır. McDowell'in konuyla ilgili telgraf ve sayfalar dolusu raporlarında en dikkati çeken husus Osmanlı yetkililerinin görevlerini yerine getirmediği mevzuusuydu. Bu da Amerikan makamlarının olayın üzerine gitmesine, meselenin bir krize dönüşmesine sebep oluyordu. Aslında bakılırsa McDowell'in tüm bu çabalarının tek amacının misyoner davasına Amerikan kamuoyunda dikkat çekmek olduğu söylenebilir. Daha doğru bir ifadeyle bu saldırı olayı bir

¹⁰⁵ Terrell'den Gresham'a, 21 Eylül 1894, FRUS. 1894, s. 700.

¹⁰⁶ *Washington Post*, "Miss Melton's Assailants Sentenced", Sep 26, 1894, s. 5.

¹⁰⁷ Osmanlı Hariciye Nezareti'nden Terrell'e, 26 Eylül 1894, FRUS. 1894, s. 701.

¹⁰⁸ BOA, BEO. 480-35948, lef. 5, Terrell'den Osmanlı Hariciye Nezareti'ne, 27 Eylül 1894, FRUS. 1894, s. 701-702.

¹⁰⁹ Gresham'dan Terrell'e, 30 Ekim 1894, FRUS. 1894, s. 702.

¹¹⁰ *New York Times*, "The President's Message", Dec 4, 1894, s. 9, *New York Tribune*, "The President's Message", Dec 4, 1894, s. 11, *Sun*, "The Message", Dec 4, 1894, s. 7.

propaganda aracı haline getirilmiş, hem Amerikan kamuoyunda hem de Amerika devleti nezdinde misyoner davası canlı tutulmaya çalışılmıştır. Bu propaganda da saldırıya uğrayanın bir kadın olması meselenin kamuoyunda rağbet görmesine sebep olmuştur. Nitekim yüzyılın ortalarından itibaren Amerika'da kadın hareketleri artmış ve kamuoyunda bir kadın hassasiyeti ortaya çıkmıştı. Melton hadisesinin bu çerçevede ele alındığı Amerikan gazetelerinde konuyla ilgili çıkan haberlerin başlıklarına ve haber içeriklerine bakıldığında rahatlıkla görülebilir. Bununla birlikte meselenin Türk imajıyla ilişkilendirilmekte olduğu ve yoğunluklu olarak "zalimlik" vurgusu yapıldığı da açıktır. Bu durum bir yandan Amerika'da mevcut olan "Barbar Türk" imajını pekiştirirken, bir yandan da misyonerlerin davalarını kamuoylarında canlı tutmalarını mümkün kılmıştır.

Olayın mahkeme sürecine bakıldığında başlangıçtan itibaren bir karışıklık ve karmaşıklık söz konusu olduğunu söylemek gerekir. Saldırganların geç yakalanması meselenin krize dönüşmesinde en etkili hususlardan biri olmuştu. Konuyla ilgili mevcut kayıtlardan hareketle mahkeme sürecinin uzamasına sebep olarak, bölgedeki bazı yetkililerin meseleye gereken ciddiyetle yaklaşmamış olmaları, misyonerlerin işin üzerine eğilerek ilgili makamlar üzerine aşırı baskı kurlmaları, olayın gerçekleştiği coğrafyanın uzak bir bölgede olması gibi hususlar öne çıkmaktadır. Olayın gerçekleştiği sırada Musul Valisi olan Osman'ın görevinden alınması ve yerine Aziz'in getirilmesi, bölgedeki yetkililerin meseleye gereken ciddiyetle yaklaşmadıklarını gösterebileceği gibi Osmanlı hükümetinin Amerikan baskılarını engelleme çabası olarak da telakki edilebilir. Sebep ne olursa olsun bu durum misyonerlerin raporlarında olayın içerisinde devlet yetkililerinin olduğu şeklinde yorumlanmış bunun sonucunda diplomatik baskılar bazı yetkililerin tutuklanmasına neden olmuştu. Özellikle bu hadise misyonerlerin aşırı baskıları sonucu gerçekleşmiş ve işin uzaması neticesini getirmişti. Nitekim bir süre sonra bu baskıların mimarı olan McDowell'in çabalarının İstanbul'daki Amerikan elçisi Terrell'i bile rahatsız ettiği, gönderdiği raporlarda verdiği bilgilere itimat etmemesinden anlaşılmaktadır. Nihai olarak Amerikan elçisinin bile misyonerlerin bu tavırlarından rahatsız olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan olayın gerçekleştiği köy Musul'a yaklaşık 90, Bağdat'a 400, İstanbul'a ise 1300 kilometre mesafedeydi. Bu durumun olayın adli sürecinin işleminde yukarıda bahsi geçen bir mahkeme üyesinin tayininin çıkması örneğinde olduğu gibi bazı gecikmelere sebep olduğu söylenebilir. Bu hususlardan dolayı ertelenmiş olsa da mahkeme nihayet bir karara vararak suçlulara hapis cezası vermiş ve diplomatik krize dönüşmüş bu hadise böylece nihayete ermiş oldu.

Sonuç olarak Sultan II. Abdülhamid döneminin en karmaşık yılları sayılabilecek 1890'lı yılların başında gerçekleşen bu adli vaka iki ülke arasında ciddi bir krize sebebi olmuş, süreç boyunca Osmanlı makamları bazı aksaklıklara rağmen olayın neticelenmesi için büyük çaba göstermişlerdi. Bu karmaşık olay esnasında Amerikalılar biraz da misyonerlerin etkisiyle daha baskın ve üst perdeden konuşurken, Osmanlı makamları daha yumuşak ve yatıştırıcı bir tavır sergilemişlerdir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER VE BASILMIŞ BELGELER

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, A.MKT.MVL. 105-85.

BOA, BEO. 260-19484 / 227-17010 / 228-17074 / 229-17162 / 232-17380 / 239-17878 / 241-18044 / 242-18043 / 243-18188 / 246-18421 / 249-18603 / 257-19262 / 271-20315 / 281-21048 / 299-22384 / 347-26017 / 353-26409 / 357-26715 / 359-26906 / 366-27425 / 366-27432 / 376-28128 / 379-28336 / 480-35948 / 423-31666 / 480-35948.

BOA, C.HR. 128-6399.

BOA, İ. HR. 177-9734.

BOA, İ. MVL. 414-18066.

BOA, Y. Mtv. 80-121.

BOA. BEO. A.MKT.MHM, 715-11.

BOA. HR.MKT. 259-30/269-34/364-1,

2. Amerikan Dışişleri Bakanlığı Yazışmaları (FRUS)

United States Department of State, The Executive Documents of the House of Representatives for the second session of the fifty-third Congress, 1893-94, Vol. 1, U.S. Government Printing Office, 1893-1894, pp. 589-716.

United States Department of State Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, with the Annual Message of the President Transmitted to Congress, December 3, 1894 Washington: Government Printing Office, 1894, pp. 687-781.

B. GAZETELER

Benton County Democrat

Boston Daily Globe

Chicago Daily Tribune

Cincinnati Enquirer

Greens Boro Patriot

Hartford Courant

New York Times

New York Tribune

Omaha Daily Bee

Salt Lake Herald

San Francisco Chronicle

C. TELİF ESERLER ve MAKALELER

- ANDERSON, Rufus (1872). *History of the Missions of The American Board of Commissioners for Foreign Missions to the Oriental Churches*, Boston: Congregational Publishing Society.
- AYDIN, Mithat (2008). *Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- BAĞÇECİ, Yahya (2008). "Osmanlı Devleti'nde Gregoryen Ermenilerle Protestan Ermeniler Arasındaki İlişkiler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/7 Fall, s. 707-732.
- ÇİÇEK, Kemal (2006). "Amerika'da Türk Ermeni Çatışması ve Harry The Turk Cinayeti", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 20-21, (Kış 2005 - İlkbahar 2006).
- DENNIS, James S. (1897). *Christian Missions and Socical Progress, A Sociological Study of Foreign Missions*, Vol. I, New York, Chicago, Toronto, Fleming H. Revel Company.
- DWIGHT, H. G. (1916). *Constantinople, Settings and Traits*, New York, Harper & Brother.
- DWIGHT, H. G. (1850). *Christianity Revived in the East*, New York, Baker & Scriber, 1850.
- ERHAN, Çağrı (2000). "Ottoman Official Attitudes Towards American Missionaries" *Turkish Yearbook* vol. 30: 191-212.
- ERHAN, Çağrı (2001). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökleri*, İmge Kitabevi, Ankara.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin (2002). *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- GRABILL, Joseph L. (1971). *Protestant Diplomacy in the Near East: Missionary Influence on American Policy 1810-1927*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Historical Sketches of the Missions under the care of the Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church U.S.A.*, (1897). Fourth Edition, Woman's Foreign Missionary Society of the Presbyterian Church, Witherspoon Building Philadelphia.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (2000). *Anadolu'daki Amerika-Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, İmge Kitabevi, Ankara.
- KÜÇÜK, Mehmet Alpaslan, (2009). "Anadolu'da "Protestan Ermeni Milleti"nin Oluşumu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50:2, s. 153-186.
- LELAND, James Gordon (1932). *American Relations with Turkey, 1830-1930:An Economic Interpretation*, Philapelpia: University of Pennsylvania Press.
- MAKDISI, Ussama (2008). *Artillery of Heaven. American Missionaries and the Failed Conversion of the Middle East*, Ithaca: Cornell University Press.
- MURRE-VAN DEN BERG, Heleen (2005). "Nineteenth-century Protestant Missions and Middle-Eastern Women: An Overview", *Gender, Religion and Change in the Middle East, Two Hundred Years of History*, ed. Inger Marie Okhenhaug and Ingvild Flakerud, Berg Publishing, Oxford New York, s. 103-123.
- ORTAYLI, İlber (1981). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 3, Ankara, Eylül, s. 87-96.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- RICHTER, Julius (1970). *A History of Protestant Missions in the Near East* (New York: AMS Press, 1910, republished.
- ŞAFAK, Nurdan (2003). *Osmanlı Amerika İlişkileri*, OSAV, İstanbul.
- TURAN, Ömer (2006). "Amerikan Misyonerlerinden E. Smith ve H.G.O. Dwig'h'e Göre 1830- 1831 Yıllarında Ermeniler", 'Ermeni Soykırımı' İddiaları-Yanlış hesap Talât ve 'Tehcir'den dönünce, Der. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara, s. 191-230.
- Woman's Work for Women and Our Mission Field*, (1889). "Letters from the Front", Vol. IV, No. 4, April, s. 103.